

Univerzita Palackého v Olomouci

Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Sociální pedagogika

VOLNÝ ČAS ROMSKÝCH DĚTÍ A MLÁDEŽE V KRÁLOVÉHRADECKÉM KRAJI

Bakalářská práce

Autor: Nikol Šteinerová

Vedoucí práce: Mgr. Milena Öbrink Hobzová, Ph.D.

Olomouc 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Volný čas romských dětí a mládeže v Královéhradeckém kraji“ vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedenou literaturu a prameny.

V Olomouci dne .....

.....

Nikol Šteinerová

Poděkování

Děkuji Mgr. Mileně Öbrink Hobzové, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, připomínky a pomoc, kterou mi poskytla. Spolupráci s ní hodnotím velmi kladně. Dále chci poděkovat všem organizacím, které se mnou spolupracovaly, a respondentům, kteří si udělali čas a zúčastnili se mého průzkumného šetření.

Obsah

ÚVOD	5
I. Teoretická část	6
1 Volný čas	7
1.1 Historie	7
1.1.1 Terminologie	7
1.2 Současný pohled na volný čas	8
1.2.1 Funkce a cíle volného času.....	10
1.2.2 Činnosti ve volném čase.....	11
1.3 Volný čas a jeho význam u dětí a mládeže.....	12
1.3.1 Aktivní využívání volného času	13
1.3.2 Problematika trávení volného času	13
1.4 Subjekty podporující trávení volného času	14
1.4.1 Činitelé ve volném čase.....	14
1.4.2 Organizace volného času.....	15
2 Romové v České republice	17
2.1 Historie	17
2.1.1 Původ.....	17
2.1.2 Romové v Československu po roce 1918	17
2.1.3 Romové v Československu po roce 1945	18
2.1.4 Romové u nás po roce 1989	19
2.2 Život Romů v současné společnosti	19
2.2.1 Dělení Romů	19
2.2.2 Jazyk.....	21
2.2.3 Kultura a tradice	21
2.2.4 Náboženství.....	22
2.2.5 Povolání.....	22
2.2.6 Rodina	23
2.3 Integrace Romů do společnosti.....	23
2.3.1 Problémy související s integrací.....	24

2.3.2	Prointegrační opatření	25
3	Romské děti a mládež	27
3.1	Vývoj identity u romských dětí a mládeže	27
3.1.1	Definice pojmů dítě a mládež.....	27
3.1.2	Identita.....	27
3.2	Vzdělávání romských dětí a mládeže	28
3.2.1	Předškolní vzdělávání romských dětí.....	29
3.2.2	Základní vzdělávání romských žáků	29
3.2.3	Střední vzdělání romských žáků	30
3.2.4	Problémy školství ve vztahu k romským dětem.....	30
3.2.5	Pracovníci podporující vzdělávání Romů	31
3.2.6	Vztah romské rodiny ke vzdělávání dětí	32
3.3	Volný čas u romských dětí a mládeže	33
3.3.1	Osoby pracující s romskými dětmi ve volném čase.....	34
3.4	Práce s romskými dětmi a mládeží v Královéhradeckém kraji	34
3.4.1	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Centrum 5KA – Rychnov nad Kněžnou ³⁴	
3.4.2	Informační centrum pro mládež – Klub Hnízdo	35
3.4.3	Aufori, o.p.s.....	35
II.	Praktická část	36
4	Vlastní průzkumné šetření	37
4.1	Cíl a průzkumné otázky šetření	37
4.2	Charakteristika a metodika průzkumného šetření	37
4.2.1	Metoda sběru dat	38
4.2.2	Realizace a zpracování průzkumu.....	38
4.2.3	Respondenti.....	39
4.2.4	Kontakty na organizace, se kterými autorka spolupracovala.....	40
4.3	Vyhodnocení dat.....	44
4.4	Diskuze	61
	ZÁVĚR.....	63
	Seznam použité literatury	64

Seznam tabulek	68
Seznam grafů.....	69
Seznam příloh.....	70

ÚVOD

V dnešní době je velice důležité, jak trávíme volný čas. O to více je důležité, jak ho tráví lidé, kteří nemají obvykle takové zázemí, prostředky, možnosti jako my – majoritní společnost. Podpora aktivního trávení volného času pozitivně ovlivňuje život dětí, mládeže a jejich vývoj.

Tématem této bakalářské práce je volný čas romských dětí a mládeže z Královéhradeckého kraje ve věku od 11 do 18 let. Toto téma bakalářské práce si autorka práce zvolila z toho důvodu, aby zjistila, jak využívají volný čas romské děti a mládež v dnešní době. Dalším důvodem je, že by se ráda věnovala v budoucnu romským dětem ve volnočasových organizacích. Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jak tráví volný čas romské děti a mládež z Královéhradeckého kraje.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje tři kapitoly, které jsou seřazeny od nejobecnější po nejkonkrétnější. První kapitola se zabývá volným časem, jeho historií, současným pohledem, jeho významem u dětí i mládeže a subjekty, které ho podporují. Tématem druhé kapitoly jsou Romové. Dozvíme se jejich původ a historii v České republice a představíme jejich život v současné společnosti. Vymezíme problematiku integrace, která je velice důležitá pro život Romů. Poslední kapitola, tedy ta nejdůležitější, se zabývá přímo romskými dětmi, mládeží a jejich identitou. Obsáhlou podkapitolu zde tvoří vzdělávání romských dětí a mládeže, které je nesmírně důležité. Dále se dozvíme o volném čase romských dětí a mládeže. V závěru teoretické části jsou uvedeny organizace z Královéhradeckého kraje, které spolupracovaly s autorkou práce při sběru dat respondentů. Data poté sloužila k průzkumnému šetření.

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na volný čas romských dětí a mládeže. Obsahuje výsledky průzkumného šetření, které jsou znázorněny pomocí grafů a tabulek.

I. Teoretická část

1 Volný čas

„Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ (Hofbauer, 2004, s. 13).

1.1 Historie

Už v minulosti lidé nakládali se svým volným časem, ovšem jeho rozsah a hodnocení toho, jaký má význam, se měnilo kvůli změnám materiálních a sociokulturních podmínek života. Význam volného času byl stále větší, jelikož se zvětšoval jeho rozsah a ten byl ovlivněn podmínkami, které se měnily vývojem lidské společnosti. Dříve většina lidí pracovala v zemědělství a těmto lidem určovala volný čas především jejich práce. Privilegované vrstvy měly mnohem více času, a proto ho mohly trávit hrami, odpočinkem, zábavou a jinými činnostmi. Hlavní proměna hodnoty práce a volného času nastala s nástupem průmyslové revoluce, kdy došlo k oddělení volného času od práce. Proces modernizace umožnil vytvoření materiálního blahobytu, což napomohlo k utvoření moderní společnosti (Knotová, 2011, s. 10).

Podle Vážanského (1995, s. 17) se volný čas pro společnost stal aktuálním až poté, co byla zavedena osmihodinová pracovní doba, což se odehrálo po první světové válce. Tvrdí, že pokud chceme pochopit historii pojmu volný čas, musíme poukázat na výchozí pozice každého posuzovatele.

1.1.1 Terminologie

Terminologie se v oblasti volného času rychle proměňovala a zpřesňovala především ve druhé polovině 20. století. Dynamický vývoj nastal zvláště od 60. let nabývajícím doceněním komplexnosti studované tematiky. Pojmy, které vycházejí z této doby, vyjadřují sblížení různých stránek a součástí volného času. Je jasné, že poznávání volného času, jeho prožívání a terminologie se budou i nadále rozvíjet. Jednu z prvních prací, která se týkala volného času dětí a mládeže, vydal před druhou světovou válkou Michel Samay. Tento autor uvedl fakta o tehdejších aktivitách a institucích státu, ale i nestátních subjektů, především ve Francii, ale i jiných evropských zemích (Hofbauer, 2004, s. 13–14).

Od 20. století prošlo pojetí i terminologie vývojem, ve kterém se objevilo několik přístupů. Často se pro označení stejného jevu používaly odlišné výrazy. Byla kladena snaha o to, aby se volný čas ovlivňoval stále více pedagogickým směrem. Díky velice rychle se

rozvíjející oblasti života dětí i mládeže se terminologie začala uplatňovat stále častěji v jednotlivých zemích. Především pojem mimotřídní výchova, která označuje aktivity realizované školou mimo povinnou školní výuku. Mimoškolní výchova pojmenovává všechny činnosti, které se uskutečňují mimo školu, a to např. ve sdruženích a zařízeních volného času. V České republice (ČR) oba tyto pojmy uplatňovala poválečná sovětská pedagogika, proto měly od druhé pol. čtyřicátých let 20. století zakladatelský význam, avšak nepřispívaly k ujasňování praktických či koncepčních souvislostí obou oblastí ani ke komplexnímu chápání toho, co je volný čas dětí a mládeže a jeho pedagogického zhodnocování. Toto pojetí se nahrazovalo v 60. letech širším a věcně správným pojmem, a to výchovou mimo vyučování. V 70–80. letech 20. století byla opět prosazena koncepce mimotřídní výchovy, avšak terminologie výchovy mimo vyučování zůstala (Hofbauer, 2004, s. 14–16).

1.2 Současný pohled na volný čas

Volný čas se může vymezovat jako čas, který lidem zbývá po splnění všech povinností, a to jak pracovních, tak i nepracovních. Přesnější a úplnější charakteristikou je to, že jde o činnosti, do nichž člověk vstupuje s různými očekáváními. Účastní se jich na základě svého dobrovolného rozhodnutí, přináší mu zážitky, které mu jsou příjemné, a tak se mu dostává uspokojení (Hofbauer, 2004, s. 13).

V 60. letech 20. století v evropských zemích, včetně té naší, vznikaly podmínky pro rozšiřování volného času. Jelikož se zkracovala pracovní doba dospělých, zavedl se postupně pětidenní školní pracovní týden, vzrostl počet žáků středních i vysokých škol a jejich účast na aktivitách spojených s volným časem. Volný čas byl jak v praxi, tak i v teorii postupně doceňován v mezinárodním měřítku, což se odrazilo i v terminologii. V 90. letech se koncepce výchovy mimo vyučování a pedagogiky volného času uplatňovala souběžně. Začal se však prosazovat přístup, který vycházel z konceptů volného času. Nacházel uplatnění na konferencích a seminářích pracovníků v této oblasti a v publikacích včetně učebnic. V této souvislosti se za souhrnný pojem pokládá výchovné zhodnocování volného času, který má několik oblastí: výchova ve volném čase, výchova prostřednictvím aktivit volného času a výchova k volnému času. Za posledních deset let se zejména v dokumentech a v praxi evropských institucí objevily nové pojmy. Výchova formální označuje systém aktivit, které se uskutečňují ve školách nebo v odborných vzdělávacích zařízeních. Výchova informální se označuje za učení vyplývající z každodenního kontaktu a ze zkušeností s rodinou, ale i s prací, přáteli, vrstevníky, médii a vlivy dalších činitelů, kteří se nachází v blízkosti životních

prostředí. Posledním pojmem je výchova neformální, což je cílená a strukturovaná aktivita mimo formální výchovný systém, jako např. činnost v útvaru zájmové činnosti, jako jsou: zájmový kroužek, umělecký soubor nebo sportovní družstvo (Hofbauer, 2004, s. 16–19).

Pojem volný čas a jeho objasnění můžeme najít v mnoha publikacích. Nám však stačí, když od sebe dokážeme oddělit to, co jsou povinnosti a co je volný čas. Volný čas je možno chápat jako opak doby, kdy vykonáváme nutnou práci a povinnosti. Na volný čas lze nahlížet z mnoha různých pohledů. Pokud se díváme na problematiku volného času z ekonomického hlediska, pak je důležité to, kolik se investuje do zařízení pro volný čas a také to, jakým způsobem se náklady vrátí. Z hlediska sociologického a sociálně psychologického je důležité věnovat pozornost tomu, jak činnosti, které děláme ve svém volném čase, přispívají k utváření mezilidských vztahů a zda jsou tyto vztahy kultivované. Vše je ovlivněno sociálním prostředím a velkou úlohu zde plní rodina. Mezi sociální vlivy, které působí na děti a mládež patří hromadné sdělovací prostředky. Ty působí pozitivně, ale i negativně. Pokud se díváme na volný čas z politického hlediska, musíme se zamyslet nad tím, do jaké míry a jakým způsobem má stát zasahovat svými orgány do volného času své populace. Ve zdravotně-hygienickém pohledu se sleduje to, jak by se měl správně podporovat zdravý duševní i tělesný vývoj. Dále se pedagogická a psychologická hlediska snaží o to, aby byly brány v potaz individuální a věkové zvláštnosti jedinců a jejich respektování. Toto ovlivňování by mělo usilovat o aktivitu, která poskytuje dostačující prostor pro spontaneitu, uspokojování potřeb nových dojmů, seberealizaci a hlavně by měla nabízet to, aby se děti cítily bezpečně a měly pocit jistoty. Všechna tato hlediska se vzájemně prolínají (Pávková, 2002, s. 13–17).

Podle Vážanského (1995, s. 23) existují dva směry v chápání termínu volného času, a to negativní a pozitivní pohled. Pokud volný čas znamená dobu, která zbývá z celkového denního průběhu, nebo je to doba, která nám zůstala po studijních či pracovních záležitostech, které provádíme doma či po uspokojení fyziologických potřeb, pak mluvíme o negativním pojmu. Pokud však mluvíme o pozitivním pojmu, tak je volný čas charakterizován jako časový prostor, který pro nás znamená svobodu. Jde o dobu, kdy se každý může svobodně rozmýšlet a realizovat to, co chce, není do ničeho nucen.

Podle Knotové (2011, s. 25) existují různá pojetí volného času, která lze rozřadit do tří velkých skupin: optimistická, skeptická a realistická. Když spatřujeme smysl a cíl života, jde o pojetí optimistické. Pojetí skeptické (kritické) zdůrazňuje negativní stránky a všechna rizika volného času. Pokud mluvíme o vytváření hodnot v reálných společenských kontextech, jde o pojetí realistické.

1.2.1 Funkce a cíle volného času

Hofbauer (2004, s. 13) uvádí jako hlavní funkce volného času odpočinek jako regeneraci pracovních sil, zábavu jako regeneraci duševních sil, rozvoj osobnosti jako spoluúčast na vytváření kultury.

Soudobý francouzský sociolog volného času Roger Sue rozdělil funkce na psychologické, sociální, terapeutické a ekonomické. Sociální funkce zahrnuje socializaci člověka v různých sociálních prostředích a dále zahrnuje sdružování, kdy příslušnost vyjadřuje vztah k určité skupině a obsahuje potvrzení vlastní osobnosti a sociální uznání. Funkce terapeutická, která byla dosud opomíjená, zahrnuje zdravotní hledisko, prevenci chorob, zdravý životní styl či smyslový rozvoj. Funkce ekonomická docenjuje hospodářský význam volného času pro jednotlivce, ale i pro celou společnost. Velmi komplexně vymezil funkce a možnosti německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski, který za základní funkce předpokládá rekreaci, kompenzaci, výchovu a další vzdělávání, komunikaci, kontemplaci, participaci, integraci a enkulturaci. České oficiální dokumenty považují za funkce relaxaci, kompenzaci, regeneraci a sociální výchovu a prevenci (Hofbauer, 2004, s. 14–15).

Vážanský (1995, s. 26) ve své knize často odkazuje na názory jiných osobností. V kapitole Funkce aktivity ve volném čase uvedl, že podle R. J. Havighursta se má volný čas starat o účast na sociálním životě a měl by poskytovat možnosti umožňující zajímavé prožití a vyjádření osobnosti. Měl by se klást důraz na pravidelné a rutinní utváření životních činností jedince a zároveň by měl každý respektovat sebe samého i jiné osoby. Dále Vážanský označil za obecně známé funkce B. Filipcové, které jsou odpočinek a rekreace, kompenzace jednostranných zátěží, informace a orientace neboli vzdělání.

Na funkce volného času se díváme především ve dvou rovinách, a to na společenské funkce a funkce volného času významné pro člověka. Doposud se všechna známá členění funkcí vztahují k jedinci i celé společnosti. Pokud identifikujeme různé funkce volného času, setkáváme se s tím, že některé funkce spíše popisují význam volného času a další jsou spíše návody na to, jak je nejlépe podpořit a zlepšit z hlediska toho, jak na volný čas působí. Dále Knotová (2011, s. 32–34) ve své knize odkazuje na funkce autorů Dumazediera a Opaschowského. Dumazedier (1962) rozlišil funkce do tří vzájemně se prolínajících skupin: odpočinek, rozptýlení a rozvoj. Volný čas prožitý odpočinkem má sloužit k zotavování, reprodukci pracovní síly, měl by člověka osvobodit od únavy a odstranit psychické i fyzické napětí. Rozptýlení napomáhá ke kompenzaci či úniku od monotónní práce, dokáže se postarat o zábavu nebo nám pomůže k úniku do fiktivních činností v imaginárním světě. Volný čas

podporuje jedince v rozvoji prostřednictvím různých činností kreativním, kulturním i společenským způsobem. Opaschowski (1977) uvedl sedm hlavních funkcí: rekreační, kompenzační, enkulturační a edukační, kontemplační, komunikační, participační a konzumní. Tento pedagog se domníval, že se tyto funkce vzájemně prolínají a tvoří celek, ve kterém rekreace, kompenzace, edukace a kontemplace jsou individuálními funkcemi, naopak funkcemi společenskými jsou enkulturace a komunikace.

Velice zajímavé členění funkcí rozčlenil Rojek, jehož vymezení je odlišné od funkcí, které jsou tradičně užívány v celé Evropě. Jde o tyto funkce: manipulativní, regulativní, identitní, mobilizační (Knotová, 2011, s. 32–34).

Funkce výchovy mimo vyučování ve své knize Pávková (2002, s. 39–42) rozdělila na funkce: výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální. Tyto funkce plní podle svého charakteru a v různých mírách různá výchovná zařízení, organizace či instituce. Velký důraz je kladen na výchovně-vzdělávací funkci, na které se podílejí instituce podle svých možností. Tyto instituce nabízejí pestré a zajímavé činnosti, které pomáhají k společensky žádoucímu využívání volného času, získání vědomostí, dovedností či návyků. Rozvíjí se také poznávací proces a celoživotní vzdělávání. Zdravotní funkce je charakteristická tím, že usměřňuje režim dne tak, aby se vytvářel zdravý životní styl, což spočívá ve střídání činností, které mají různý charakter. Veškeré pohybové, sportovní činnosti jsou kompenzací za dobu strávenou ve škole. Sociální funkci plní instituce pracující s dětmi s nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami. To plní však v odlišné míře. Součástí této funkce je rozvoj komunikativních schopností, kompetencí nebo seznamování s pravidly, jak se ve společnosti chovat. Preventivní funkci lze rozdělit na tři roviny. Na primární prevenci, která je určena celé populaci, která již není narušená nebo riziková. Sekundární prevence se zaměřuje na kriminální rizikové jedince nebo skupiny, u kterých existují pochybnosti, že se stanou delikventy či oběťmi. Terciární prevence je používána u těch, co už potřebují léčení, respektive k zabránění recidivy u těch jedinců, kteří jsou negativními jevy zasaženi.

1.2.2 Činnosti ve volném čase

V pedagogické praxi a směrnicích se průběžně objevují pojmy, které vyjadřují různou míru organizovanosti výchovného působení ve volném čase. Jde o činnost spontánní, o zájmovou činnost příležitostnou a zájmovou činnost pravidelnou. Spontánní činnost se uplatňuje individuálně i ve skupinách podle toho, jaký je zájem účastníků. Tyto aktivity jsou přístupné všem zájemcům a nemají stanovený čas začátku či konce. Pedagogický pracovník,

slouží pouze jako rádce, motivující činitel nebo konzultant, který současně zajišťuje bezpečnost všech účastníků. Zájmová činnost příležitostná zahrnuje mnoho aktivit, jako jsou organizované, cyklické i jednorázové, rekreační, oddechové či vzdělávací. Má stanovený čas, řídí ji pedagog, který podněcuje k spoluúčasti děti i mládež. Poslední zájmová činnost pravidelná je činnost, která se uskutečňuje během celého roku a má pravidelný interval. Vše je pod vedením vedoucího, který má kvalifikaci k tomu, co dělá. Cílem je osvojení si nových vědomostí a dovedností či prohloubení kladného vztahu k předmětu toho zájmu (Hofbauer, 2004, s. 21).

Každá lidská činnost se hodnotí podle různých měřítek, z nichž je nejznámější to, zda určitá činnost je dítěti prospěšná či nikoliv. Výsledky lidské činnosti se může zabývat každá věda. Ve vědách o člověku, jako jsou pedagogika, psychologie, antropologie, atd., má důležité místo zkoumání fyzických a psychických kvalit každé osobnosti, a také to, jak jsou tyto kvality ovlivňovány určitými činnostmi. Základním cílem je zdravá osobnost, což se chápe jako stálé usilování o tento stav ve smyslu zdraví podle definice Světové zdravotnické organizace a ne pouze jako nepřítomnost nemoci. Lze říci, že využívání volného času by mělo vést k rozvoji osobnosti. Tento termín, rozvoj osobnosti, je složité přesně definovat a může mít různé interpretace (Řehulka, 1996, s. 11).

1.3 Volný čas a jeho význam u dětí a mládeže

Pokud se nahlíží na pojetí a praxi volného času, záleží na různých objektivních podmínkách a na vztahu všech účastníků k jeho aktivitám i institucím. Děti i mladí lidé si tím, že se zúčastní aktivit ve volném čase, osvojují nové obsahy a dostává se jim nové zkušenosti a to zejména sociální (Hofbauer, 2004, s. 34).

Volný čas se považuje za hodnotu tehdy, pokud se využije ku prospěchu jedince a k zlepšování jeho osobnostních kvalit. Často ti, kteří pečují o děti a mládež, mají potřebu disponovat jejich volným časem. Matka se snaží, aby se dítě bavilo hrou, která ho může cokoli naučit a otec se snaží dítě vést k rozmanitým činnostem, kdy musí dbát na to, aby činnost odpovídala věku a schopnostem dítěte. Později má toto za úkol škola – učitel. Dítě postupně začíná pocítovat zájem o činnosti, které se snaží uskutečňovat ve svém volném čase. Moderní společnost umožňuje dítěti vykonávat zájmové činnosti prostřednictvím různých institucí. Význam těchto zájmových činností, jako trvalejších vlastností jedince, je dnes uznáván širokou společností. Volný čas nabývá významu u dětí a mládeže s jejich dospíváním, potřebami a jejich zájmy (Řehořková, 1996, s. 12).

Dospívající potřebují volný čas k tomu, aby mohli prozkoumávat vlastní zájmy, aby ho trávili se svými přáteli, anebo jim slouží jen k odpočinku. Teenageři se od sebe odlišují, ale většina z nich ráda nakupuje, tráví čas s přáteli, nebo na sociálních sítích, rádi sledují filmy či čtou. V posledních letech tráví čím dál větší část svého volného času ve strukturovaných mimoškolních aktivitách, jako je sport nebo umění (Raising Children Network, 2015).

1.3.1 Aktivní využívání volného času

Pokud má dítě možnost něco dělat a je v tom úspěšné, snižuje se riziko toho, že někomu ublíží, něco rozbije, či bude užívat návykové látky. Aktivní trávení volného času spočívá v tom, že ze strany dětí bude aktivní přístup k činnosti, kompenzace jednotvárné zátěže, a to jak při vyučování, tak i u dlouhého sezení a dále posilování zdravého životního stylu. Můžeme rozlišit několik forem aktivit: fyzická aktivita realizovaná tělovýchovou nebo sportovní činností, zájmová činnost (výtvarná, přírodovědná, technická, hudební apod.), pohyb na čerstvém vzduchu, společenská činnost a jako poslední je zábava. Je potřeba, abychom vytvářeli podmínky pro smysluplné využití volného času a vytvoření odpovídajících legislativních a ekonomických nástrojů, které stimulují pestré nabídky a volnočasové aktivity. K prevenci sociálně patologických jevů slouží aktivní odpočinek, což je základní prvek zdravého životního stylu (MŠMT, 2002, s. 6–11).

1.3.2 Problematika trávení volného času

Problémem dnešní doby je, že některé děti a mládež svůj volný čas nemohou využívat. Čím dál více se objevuje společenská nerovnost. Velikým problémem je i chudoba ve světě, netolerance, xenofobie nebo rasismus. Dalšími velikými problémy, které se negativně promítají do života rodin s jejich potomky je zhoršující se životní situace velké menšiny dospělých, vzrůstající nejistota v životě a finanční pokrytí náročnosti dnešní společnosti. Chudoba se promítá právě u dětí, které jsou nuceny do námezdní práce, prostituce či pornografie. Děti jsou čím dál více nucené do práce v předčasném věku a to se promítá v mnoha zemích. Dá se říci, že celkově je v dnešní době všechno drahé a lidé si často musí přivydělávat ve svém volném čase a tím jim právě volný čas úplně zaniká. K nežádoucímu rozšíření volného času přispívá nezaměstnanost, při níž dochází k tomu, že lidé bez zaměstnání svůj život nežijí „naplno“, že pouze jen tzv. přežívají. Pro dospělé je velmi důležité kvalitní využívání volného času, jelikož tím si odpočinou od stereotypu, případně si svoji kvalifikaci rozšiřují. Problémem, který má vliv na děti a mládež je, když jejich rodiče

trpí workoholismem a tudíž nevěnují svým dětem takovou péči, jakou zasluhují. Některé děti nebo mladí lidé svůj volný čas využít neumí. Občas se nedostatky v příležitostech pro volný čas i neschopnost správného využití nabídky projevují jednáním, které je často velmi nežádoucí a může vést až k brutálnímu jednání dospělých proti dětem i mladým lidem. Může to být však i naopak (Hofbauer, 2004, s. 35–45).

Velikým problémem je, když jedinec nemá žádný volný čas, což může být způsobeno mnoha faktory. Nejvíce je to způsobeno špatnou organizací práce a celodenního režimu. Pokud je vyřazen ze života volný čas, klesá tak i pracovní výkonnost. Vedle špatné organizace existuje i mnoho dalších problémů a nedostatků, proto se může mluvit i o tzv. patologii volného času. Do této patologie patří i situace, kdy si jedinec není schopný odpočinout. S tímto problémem se vyskytuje pojem workoholik, který označuje fanatismus práce, který přirozeně zaujímá místo volnému času. Problémem je i scestná znalost pravidel psychohygieny. Jde např. o intenzivní cvičení nebo extrémní diety. Jedinec by také neměl být impulzivní a roztržitý. Dalším problémem je nuda. Jde o nepříjemný afektivní stav, u kterého pocítujeme pocity napětí se zkráceným prožíváním času, kdy můžeme pocítovat i prázdnotu. Velmi blízko nudě je tzv. Existenciální frustrace, ta vzniká, pokud jedinec pochybuje o smyslu svého bytí. Nemusí se však týkat jen jedince, ale i jeho sociálního prostředí, kde žije (Řehulka, 1996, s. 14–15).

1.4 Subjekty podporující trávení volného času

V dnešní době se volnočasové aktivity a instituce volného času nacházejí ve všech prostředích života i výchovy, a to jak v rodině, škole (mimo vyučování), specifických institucích či sdruženích, v obci, ale i v médiích, které na nás působí každý den. Najdeme široké množství různých činností s různorodými obsahy a mnoho způsobů, jak je realizovat, odborné a odlišné specializace či výchovné náročnosti. Jsou spjaty se všemi fázemi lidského života od narození až k seniorskému věku. Rodina je prvním činitelem volnočasového života a výchovy a má vliv na osobnost jedince (Hofbauer, 2004, s. 55-56).

1.4.1 Činitelé ve volném čase

„Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině: její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny.“ (Hofbauer, 2004, s. 57).

Záleží na tom, jak se volný čas uvnitř rodiny realizuje, což je podmíněno způsobem,

jakým rodina žije, a také jejich postoji. Vliv má také to, jak vychovávají rodiče své děti a jaké mají časové nebo hmotné předpoklady. Rodiče by měli své děti podporovat v trávení volného času a tím podporovat individuální předpoklady jejich dětí (Hofbauer, 2004, s. 55–64).

Mezi další významné činitele patří škola. Její činnost má už dlouholetou tradici. V oblasti volného času se začala šířit v období 19. století. Ve 20. století nastaly změny, jelikož se ukázalo, že rodina i škola samy od sebe nezaručí všestranný rozvoj osobnosti a volnočasové aktivity se ukázaly jako pomoc při zapojování dětí a mládeže do celé společnosti. Očekává se od ní, že připraví své žáky do budoucího života. Ve volném čase plní svoji úlohu buď přímým způsobem, nebo ji poskytuje prostřednictvím svých zařízení. V posledních letech je také kladen důraz na příležitostné, jednorázové činnosti, které mají přispívat k rozšiřování nebo prohlubování obsahu vyučovacího procesu. Má si při nich jedinec oddechnout nebo mají kompenzační funkci. Jsou přístupny všem žákům. Významnou roli pravidelné činnosti hraje činnost zájmová, která sleduje individuální činnosti jedince. Mezi volnočasové zařízení školy patří školní družiny nebo školní kluby, které vznikly již po druhé světové válce (Hofbauer, 2004, s. 66–76).

V poslední době prošly významnou proměnou zařízení a jiné prostory mimo školu, jako jsou např. přirozená prostředí (zámecké zahrady a parky). Ve 20. století došlo k výraznému vývoji prostorů a zařízení volného času dětí a mládeže. „*Zařízení volného času se vyznačují vymezenými funkcemi, výchovnými a vzdělávacími cíli, určitým stupněm institucionalizace a profesionalizace, organizační strukturou, prostorovou a materiální vybaveností.*“ (Hofbauer, 2004, s. 82).

1.4.2 Organizace volného času

Mezi organizace volného času dle Pávkové (2002, s. 112) řadíme školní družiny a školní kluby, střediska pro volný čas dětí a mládeže, domovy mládeže, střediska preventivní výchovné péče, ústavní a ochrannou výchovu, sdružení dětí a mládeže ve volném čase.

Nejrozšířenější ve všech evropských zemích jsou domy neboli střediska dětí a mládeže, která nabízejí širokou škálu zájmových činností, všestranné obsahy a přitom je vstup do těchto zařízení dobrovolný. Plní nezastupitelnou úlohu v rozvoji dětí a mládeže. Většinou jsou ve velkých městech, kdy jde o komplex několika zařízení, která jsou vybavena dostatečnými prostory a materiály. Za další významné zařízení se považují základní umělecké školy a další kulturní zařízení (Hofbauer, 2004, s. 79–87).

Mezi zařízení s celostátní působností patří Instituce dětí a mládeže MŠMT ČR, která má

za úkol plnit úkoly, které vyplývají ze státní politiky. Provádí výzkumy a rozšiřuje vzdělání pracovníků v této oblasti. Dále je autorem koncepčních a metodických materiálů, je organizátorem soutěží a přehlídek a snaží se o rozvíjení mezinárodních kontaktů. Dalším zařízením je Institut zájmového vzdělávání MŠMT ČR, který je účelovým, experimentálním a odborným zařízením, které se snaží také o vzdělání pracovníků středisek volného času a pedagogů. Zde jde spíše o spontánní, příležitostnou a pravidelnou činnost a o prázdninové tábory. Posledním zařízením je Středisko vzdělávání, informací a služeb MŠMT ČR. Toto středisko je odborným zařízením, které se zajímá o zájmové vzdělávání, a to jak teorií, tak i praxí, a dále zajišťuje péči o to, aby se volný čas využíval účelně (Hofbauer, 2004, s. 88).

Podle Knotové (2011, s. 11) vytvářejí institucionální podmínky pro výchovu ve volném čase státní instituce, organizace nekomerčního sektoru (neziskové organizace, církve a náboženské společnosti a privátní komerční sféra). Různé instituce, které jsou soukromé, státní nebo nestátní sféry, můžeme utřídit na školku a mimoškolní zařízení pro výchovu ve volném čase, střediska pro volný čas dětí a mládeže, školní družiny, školní kluby, základní umělecké školy, jazykové školy, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení pro preventivně výchovnou péči, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné a diagnostické ústavy, střediska výchovné péče, domovy mládeže. Všechny instituce spojuje stejný zájem, a to péče o volný čas dětí a mládeže, avšak přesto jsou mezi nimi značné rozdíly.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) poskytuje ambulantní a terénní služby všem dětem od 6–26 let, které jsou ohroženy společenskými nežádoucími jevy. Jedná se o sociální službu. Cílem NZDM je zlepšení života dětí a předcházení či snížení sociálních, zdravotních rizik, které souvisejí s tím, jak žijí. Dále se snaží o to, aby se naučily orientovat v sociálním prostředí, a vytváří podmínky, které vedou k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Jde jim o navázání a udržení kontaktu s dětmi a mládeží, poskytují informace, podporují je a vytvářejí podmínky pro začlenění. Snaží se o maximální dostupnost všem. Jejich snahou se odstranění časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, která by mohla bránit cílové skupině v tom, aby nenavštěvovala jejich služby (Česká asociace streetwork, 2006, s. 3–5).

2 Romové v České republice

2.1 Historie

Většina lidí má zkreslené představy o Romech a neví, jak s nimi jednat, protože o nich nemají dostatek informací. Problémem je, že často i samotní Romové nevědí o svém původu a dnes si jen stěží dokážou představit, že ještě před 50 lety jejich rodina kočovala. Měli by znát svoji historii, nestydět se za ni a pochopit, jak velkou část cesty museli ujit jejich předci. Nejdůležitější je, aby si připustili svůj původ a pokračovali v životě tak, aby byli spokojeni (Davidová, 1995, s. 14).

2.1.1 Původ

Romové pochází z Indie a jejich migrace trvala několik staletí v mnoha vlnách. Je zřejmé, že mezi jejich zastávky patřila hlavně Persie, Egypt, Malá Asie i Řecko, z 9. století pocházejí zprávy, že se usadili v Istanbulu. Na evropské území přišli až ve 13. století (Davidová, 1995, s. 14).

První data, která byla zaznamenána o příchodu romské populace do Evropy, jsou: 1407 – Německo, 1422 – Itálie, 1501 – Rusko, 1514 – Anglie a 1584 – Finsko. Musíme mít však na paměti, že se mohli v Evropě nacházet mnohem dříve (Liégeois, Gheorghe, 1995, s. 7).

Kaleja a Knejp (2009, s. 23–24) odkazují na Nečase (1999), který uvedl, že do Uherského království – dnešního Slovenska – přišli Romové z Balkánu za pomoci krále Ondřeje II. v roce 1219, kdy se vraceli do Jeruzaléma z křížové výpravy. Další náznaky, že tu byli už ve 13. století, jsou z doby Ladislava I. Nezpochybnitelné zmínky o tom, že se Romové nacházeli na území dnešního Slovenska, pochází ze 14. století.

Když přišli Romové do Evropy, lidé byli v údivu, nedokázali jim porozumět, utlačovali je a nazývali je rozličnými jmény jako např. Egyptians. Až v 18. století byl odhalen jejich původ díky indickému jazyku (Šotolová, 2011, s. 11).

V romských dějinách bylo významné období vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Oba dva se snažili jako první vyřešit otázky týkající se cikánských problémů. Chtěli to avšak vyřešit takovým způsobem, že by se Romové vzdali svých specifik a jazyka a začali by žít jako Neromové. Přestože to mysleli v dobrém, jejich příkázání bylo nesprávné (Davidová, 1995, s. 15).

2.1.2 Romové v Československu po roce 1918

V tomto období demokratická ústava Československé republiky uznala několik

národnostních menšin, avšak neuznala Romy. Romové byli vnímáni majoritní legislativou stále stejně – jako cikáni. V roce 1927 byl schválen zákon o potulných cikánech a na základě tohoto zákona došlo v letech 1928–1929 k provedení soupisů potulných cikánů, kdy ústředí pro evidenci těchto cikánů udělilo cikánské legitimace, kterých do roku 1938 bylo dáno až 36 000 a držitelé těchto legitimací měli zákaz vstupu do některých oblastí, např. Praha, Brno (Kalová, Závodská, 2012, s. 47).

Během 2. světové války proběhla genocida Romů, kdy nacistické Německo označilo Romy za podřadnou rasu podobně jako Židy. Proto byla většina Romů odvezena do koncentračních táborů, především do Březinky, kde jich zahynulo až 500 000 (Davidová, 1995, s. 15).

2.1.3 Romové v Československu po roce 1945

Pro romské skupiny byl rok 1945 jednoznačně přelomový. Oproti Slovensku měly Čechy a Morava mnoho pracovních míst po válce, proto slovenští cikáni přicházeli do Čech. Během prvních pár měsíců se po válce v Česku usídlilo hodně Romů, kteří vzbudili pozornost. Mnohem větší rozruch však způsobil příchod kočovníků, kteří byli považováni za nejméně tolerované Romy. V té době Romové museli dodržovat zvláštní diskriminační zákony, které však na celém území Čech nebyly uplatňovány stejně intenzivně. Slovenští Romové neměli na Slovensku takovou možnost pracovat, a proto přicházeli do českých zemí, kde měli veliký problém s ubytováním. Ministerstvo vnitra v roce 1947 vydalo vyhlášku o „všech potulných cikánech a tuláků práce se štítících“. To však skončilo pohromou, jelikož z 16 752 cikánů jich bylo jen 214 označeno jako asociální a zbytek z nich mohl pracovat (Pavelčíková, 2009, s. 41–42).

V roce 1947 stanice Sboru národní bezpečnosti provedly soupis, který ukázal, že v českých zemích žilo až 16 762 lidí romského původu. V roce 1950 byl zrušen zákon o potulných cikánech a romská populace, tak měla být zrovnoprávněna s majoritní společností. Od roku 1970–1974 probíhal v Litoměřicích prázdninový kurz pro učitele romských dětí, kde se seznamovali s historií, jazykem a kulturou Romů. Dále v roce 1970 byla usnesením vlády Československa pojmenovaná komise pro otázky cikánského obyvatelstva, která připravovala koncepční materiály, kontrolovala a starala se o činnost ministerstva a centrálních orgánů. Nechávala si předkládat zprávy o plnění vládních usnesení, která se týkala romské problematiky. Tato komise fungovala až do roku 1988 (Nečas, 2008, s. 65–77).

2.1.4 Romové u nás po roce 1989

Po listopadových událostech v roce 1989, kdy panovala euforie společenského dění se na povrch vynořily problémy týkající se Romů, a to zejména otázka vztahů mezi romskou a majoritní společností. Tyto problémy začal sledovat odbor rodinné politiky a sociální starostlivosti federálního ministerstva práce a sociálních věcí (Socioklub, 1999, s. 222).

Rok 1990 byl pro Romy rokem etnicko-národnostního obrození, kdy vstoupili na svoji vlastní cestu. V roce 1990 kandidovali Romové při parlamentních volbách, a to úspěšně. Poprvé v celé historii Československa jejich zástupci zasedali jako poslanci v Parlamentu. V dubnu 1991 jim byla přiznána etnická svébytnost (Davidová, 1995, s. 219–223).

2.2 Život Romů v současné společnosti

Cikáni mají ve světě specifické místo a v dnešní době žijí na všech pěti kontinentech, kdy je odhadováno, že v Evropě je jich 10–15 milionů. Romové jsou v České republice nazýváni Cikány, na Slovensku „Cigány“, v Polsku „Cyganie“ a v Rusku či na Ukrajině „Cygany“. Všechna tato jména vychází z pojmenování „Athinganoi“. Ve Španělsku jsou nazýváni jako „Gitanos“, v zemích Velké Británie jsou to „Gypsies“ a ve Francii jsou to „Egyptiens“, „Tsiganes“, ale dříve i „Bohémiens“ (Davidová, 1995, s. 15–16).

Život Romů je v dnešní společnosti značně komplikovaný. Na jednu stranu na ně má vliv jejich etnikum a na druhé straně majoritní společnost. Působí na ně i jejich měnící se společenské postavení, vztahy s okolím, zaměstnání, změny v sociálním statusu, ale i kladený důraz na vzdělání (Davidová, 1995, s. 41).

2.2.1 Dělení Romů

Romové patří do europoidního plemena, nejsou homogenním celkem a můžeme mezi nimi rozlišovat antropologické typy. Mezi jejich znaky patří tmavé oči a vlasy, jejich barva pleti je žlutohnědá, ale existují i další morfologické znaky, jako např. tvar hlavy či tělesné proporce (Davidová, 1995, s. 16).

„Obecně můžeme Romy rozdělit podle různých hledisek, protože označení ROM je souhrnné jméno řady etnických skupin, které mají společný původ, jazyk a mnoho společných kulturních rysů. Obecně existují tři způsoby dělení – dělení vnitřní, romské (tj. jak Romové rozdělují sami sebe), dělení vnější, z hlediska Neromů – gádžů, a dělení odborné z hlediska etnicko-jazykového.“ Pokud se bavíme o vnitřním dělení, je nesnadné toto rozlišování Romů v České republice z pohledu jazyka, jelikož během druhé světové války se vše změnilo. Před

druhou světovou válkou v Československu žili slovenští, maďarští, českomoravští, němečtí a v malé skupince olašští Romové (*Dělení Romů*, 2000).

Když skončila 2. světová válka, tak skoro vymizeli Romové českomoravští a němečtí. Po roce 1959, kdy bylo zcela zakázáno kočování, se v Čechách usadili Romové olašští. Romové se až do zákazu kočování rozdělovali na skupiny kočovné, polokočovné a usedlé. U nás byla většina polokočovných a kočovných olašských Romů, kteří pocházeli z Rumunska, Valaška či Moldávie. Polokočovné skupiny se vyznačují tím, že nevydržely na jednom místě, přemísťovaly se se svými vozy. Nejčastěji kočovaly prostřednictvím koňského handlířství, kdy byly nucené si přivydělávat i jinou cestou. Za doby Marie Terezie se usedlí Romové živili tím, že provozovali různé profese, služby tzv. gádžům (Neromům). Sami se mezi sebou dělí také na venkovské a městské, přičemž městští žijí rozptýleně mezi ostatními, ve čtvrtích, předměstích, a odděleně na okrajích obcí žijí venkovští. Podle toho, jak respektují pravidla, se dělí na „žuže Roma“ a „degeša Roma“. Dělení vnější představuje, jak ostatní lidé vidí Romy, a závisí na tom, jaké znalosti o nich mají. Česká populace je nejčastěji rozděluje na slušné, neslušné, světlé a tmavé Romy. Odborné dělení je podle jazykového a etnického hlediska (*Dělení Romů*, 2000).

V České republice se nachází nejvíce slovenských Romů, které tvoří 80 % Romů u nás. Dalších 20 % tvoří olašští a maďarští Romové. Bohužel čeští Romové a Sinti byli během 2. světové války skoro všichni vyvražděni (Šotolová, 2011, s. 42).

I když jsou určité skupiny, které se nacházejí na pomezí toho, zda jsou cikány či nikoliv, tak existují kritéria, která stanovují, kdo je a není cikán. Romové, kteří se nacházejí v Severní Americe, mluví flektivním indickým jazykem. Ve Francii se můžeme setkat se třemi skupinami: Romové, španělští Cikáni a Manušemi. V Německu jsou Manušové označeni jako Sintové, jejich jazyk je podobný jako romanes, avšak vyskytuje se tam mnoho německých slov. V Jugoslávii jsou kočovní Romové, cikánští dělníci a především malá skupina vzdělaných cikánů. Bojaši jsou rumunsky hovořící cikáni, se kterými uzavírají sňatky Romové. Veliké cikánské menšiny jsou v Česku, Slovensku, Maďarsku, Jugoslávii a Bulharsku. Tyto menšiny jsou velice heterogenní, co se týče kultury. V některých částech Asie a Indii je pojem „cikán“ používán pro označení kočovných skupin. Existuje několik různých údajů o tom, kolik je cikánů na světě, avšak je to velice náročné přesně odhadnout. USA udává 50 000–100 000, podle Reny Cotten/Gropper to je o něco více, a to 100 000–300 000, podle autora této knihy jen 20 000. Veškerá literatura obvykle cikány dělí na kočovné a usedlé. Nejrozptýlenější skupinou jsou nejspíše Romové (Cohn, 2009, s. 26–30).

2.2.2 Jazyk

Romština je nejdůležitější charakteristikou romského etnika, je to indoevropský jazyk, který je dnes považován za spisovný a hovoří jím většina Romů po celém světě i přesto, že mají jiné dialekty (Davidová, 1995, s. 17).

Původ romštiny najdeme v novindických jazycích, kdy se během přicestování Romů do Evropy vytvořily tři základní dialektové kategorie romského jazyka, a to arménský, evropský a syrský. Romština se však stále vyvíjí, což je ovlivněno i tím, v jakém prostředí se Romové nacházejí. V dnešní době na území Evropy existuje mnoho rozdílných dialektových skupin. V ČR převažuje romština slovenská, maďarská, olašská, česká, ale i německá a dodnes nemají spisovnou formu své romštiny. Slovní zásoba romštiny se skládá ze dvou skupin: starých slov, které mají indický původ, a „výpůjček“ z různých kontaktních jazyků. První skupina starých slov je skupinou, která vydržela nejdéle, oproti tomu u druhé skupiny „výpůjček“ jde o nová slova, která jsou nestabilní, kdy se přijímali postupem času tím, jak Romové putovali zeměmi. Po druhé světové válce si Romové začali osvojovat český jazyk tím, že ho poznávali na českém území, v zaměstnání apod. Avšak starší generace Romů umí lépe mluvit romským jazykem než českým (Šotolová, 2011, s. 39–43).

2.2.3 Kultura a tradice

Romský život je velice pestrý. Jejich kultura je ovlivněna nejvíce jejich cestováním, kdy se v historii setkávali s mnoha různými skupinami lidí a měnícím se prostředím (Liégeois, Gheorghe, 1995, s. 29).

Romské hodnoty, zvyky a tradice jsou vymezeny především jejich původem, indickým. Váží si svého příbuzenstva, jsou si vědomi toho, ke komu náleží a vůči okolí cítí jakousi sociální distanci (Hladík, 2006, s. 46).

Jednou z nejdůležitějších věcí v kultuře Romů je rodina. *„Jednou z hlavních charakteristik tradiční romské rodiny je výrazný kolektivismus, s nímž je úzce spojen typický rys rodinného života v tradičním romském společenství, jímž je absence soukromé sféry“* (Jakoubek, 2009, s.78–80).

Romové převzali od majoritní společnosti skoro všechny církevní svátky i obyčeje, ale slaví si je podle svého a vytvořili jim nový obsah. Mezi tyto svátky patří především Velikonoce, Vánoce a svátek Matky Boží. Dříve při Velikonocích oslavovali především jaro, Vánoce byly charakteristické tím, že při Štědrém dnu vždy hlavní člen rodiny nejdřív blahopřál ostatním a až poté mohli všichni jíst a pít a u toho se bavili. Svátek Matky boží

neboli „Rusalja“ se slaví v srpnu a pro Romy je to svátek plný radosti a projevu soudržnosti rodin (Davidová, 1995, s. 124–125).

Cohn (2009, s. 33) ve své knize uvádí, že důležitým tématem jsou oslavy, které se uskutečňují na svátky svatých, při svatbách, úmrtích, anebo prostě jen pro zábavu. Před uskutečněním samotné oslavy probíhají dlouhé přípravy, kdy si seženou prostor, vaří či chystají potřebné věci. Veškeré náklady hradí většinou dva, tři lidé, a pokud se jedná přímo o svatbu, tak hosté přispívají finančními prostředky přímo otci ženicha, který na to vše vynaložil své prostředky. Pro oslavy je charakteristické, že se utrácí za drahé jídlo, které však rychle zkonsumují, pijí pomalu a pokud se nejedná o smuteční oslavy, tak rádi tancují.

2.2.4 Náboženství

Davidová (1995) ve své knize uvádí, že dříve existovaly tři názory o náboženském citění. První názor byl takový, že Romové nemají žádné náboženství. Další byl, že vyznávají animistické, přírodní síly, duchy, a poslední je takový, že patří mezi křesťany – hlavně katolíky. V dnešní době je většina romské populace křesťanská: římskokatolická, pravoslavná. Většina z ní chce mít své životní chvíle, jako je svatba či pohřeb, posvěceny.

Většina českých Romů se hlásí k římským katolíkům a je známé, že jejich víra se skládá ze symbiózy náboženství majoritní společnosti a jejich pověr, které mají už od pradávna. Na rozdíl od křesťanů chápou náboženství v širším slova smyslu, vyznávají Boha a víra s náboženstvím jsou pro ně způsobem života. Romové věří, že existuje něco víc než člověk a většina je věřících, to se promítá v tom, že chtějí uctívání vlastního božstva, což je pro ně „svatá“ Kali Sára (Kaštánková, Balážová, 2000).

Romové mají své pověry, které se dělí do tří skupin, a to: pověry, které jsou přejaté z domácího prostředí (myšleno východoslovenské prostředí), pověry, které byly přejaté a přetvořené specifickými podmínkami, a pověry a magické praktiky, které jsou vlastní pouze Romům (Davidová, 1995, s. 127).

2.2.5 Povolání

V současné době v majoritní společnosti převládá názor, že Romové se vždy živili nečestnou prací jako žebráním, krádeží či vykládáním karet. Mezi tradiční práce, které si sebou přivezli z Indie, patří kovožpracující, dřevozpracující a ostatní řemesla. Řemesla, která již zanikla, mají stále však dnešní generace v paměti, a to se projevuje tím, že stále roste zájem o jejich obnovu. S jejich postavením na trhu práce je však stálý problém z hlediska

toho, jak se staví Romové ke vzdělání, nedokážou se na práci připravit, což je ovlivněno jejich tradicemi, ale i přístupem majoritní společnosti k nim. Mezi další problémy řadíme vztah k trvalému pracovnímu uplatnění, což je ovlivněno jejich mobilitou a strachem, který si postupem času vybudovali vůči společnosti. Jako poslední handicap uvedl autor postavení ženy v romské komunitě. Handicapy se však postupem času rozpadají a klade se větší důraz na vzdělání, trvalý příjem a rovnoprávnost žen (Socioklub, 1999, s. 353–355).

2.2.6 Rodina

Je známé, že Romové mají často početné rodiny, kdy jsou tyto rodinné skupiny součástí širší sociální skupiny (Liégeois, Gheorghe, 1995, s. 29).

Na psychosociální vývoj člověka má největší vliv rodinná výchova, která tvoří předpoklady pro globální růst člověka a dalších výchovných činitelů. Tento proces výchovy je vždy jedinečný, nelze ho kopírovat, každá rodina ho má jinak. Rodina je společensko-sociální jednotkou, kterou tvoří nejméně dvě osoby, které spolu žijí a jsou spolu spjaty manželskými, pokrevními či adoptivními závazky (Kaleja, 2014, s. 49).

Žena byla dříve v romské rodině brána velmi podřadně a muži ji měli za méně důležitou, jen jako někoho, kdo se postará o jejich děti, domácnost a jídlo. V době, kdy se stěhovali postupně do měst, se postavení žen zlepšilo a ženy se staly rovnocennými partnery. Díky majoritní společnosti, povinné školní docházce, vlastním příjmům a také hlavně kvůli pobírání sociálních dávek. (Socioklub, 1999, s. 355).

V některých případech uzavření manželství platí otec ženicha otci nevěsty určitý obnos peněz, který závisí na ocenění role ženy – to jak je schopná v budoucnu se postarat o finance. Považuje se to také za symbol a záruku toho, že svatba je seriózní. Někdy sňatek probíhá tím způsobem, že si otec ženicha vybere budoucí snachu, domluví s jejím otcem sňatek a přemluví své děti k tomu, aby se do sebe zamilovaly. Další variantou uzavření manželství, která je provozována ve velmi značném počtu, což dokládá hlavně starší literatura, je ten, že se dva lidé domluví na sňatku a utečou spolu a nechají náklady na svatbu zaplatit svým rodičům (Cohn, 2009, s. 42).

2.3 Integrace Romů do společnosti

Romská integrace je dvoustranný proces, který probíhá jak u Romů, tak u majoritní společnosti a má za cíl vznik soudržné, celistvé a bezkonfliktní společnosti. Strategie romské integrace je určena pro všechny Romy, snaží se o snížení jejich nadreprezentace. Strategie

sociálního vyloučení je spíše nástrojem pro tvorbu a změnu politik (*Strategie romské integrace do roku 2020*, 2015, s. 12–17).

Hladík (2006, s. 15) odkazuje na Baršu (2003), který rozlišil integraci do tří základních rovin: kulturní integrace, sociálně-ekonomická integrace a občansko-politická integrace. Kulturní integrace se dále dělí na asimilaci, ke které dochází, když se menšina vzdá svých hodnot a zvyků, dále se dělí na tavicí kotlík, kdy menšina obohatí celek svými specifickými znaky a hodnotami, a dále na kulturní pluralismus, který spočívá v tom, že si Romové zanechají svou odlišnost, avšak po ekonomické a politické stránce se drží s okolní společností. Sociálně ekonomická integrace se dělí na úplnou a částečnou. Úplná integrace nastává tehdy, když nemůžeme zjistit souvislost mezi etnicko-kulturním původem Romů a jejich sociálně ekonomickým postavením. Částečná se odehrává, když Romové mají horší šance v hospodářském úspěchu než jiní příslušníci určitých skupin. Poslední občansko-politická integrace se dělí na asimilaci a akomodaci. Asimilace je stav, kdy nemá vliv etnická příslušnost. V akomodaci se bere ohled na menšiny a její snahou je zamezení občansko-politické segregaci (Hladík, 2006, s. 15–16).

2.3.1 Problémy související s integrací

Podle Strategie romské integrace (2015, s. 18–20) integraci často znesnadňují a brzdí tyto problémy: sociální a ekonomická diferencovanost, zvláště po roce 1989, kdy Romové neměli takové možnosti jako majoritní společnost. Dalším problémem je, že sociální politika odstoupila od principu solidarity a tíhne k principu zásluhovosti a nezohledňují se třetí osoby – děti. Dále nezvládnutá situace v oblasti bydlení, negativní postoje měst a obcí, nesledování a vyhodnocování politiky, což vede až k selhávání používaných integračních nástrojů. Mezi poslední problémy patří absence dat o situaci, negativní postoje společnosti, vliv médií, nedostatečnost zastoupení romských příslušníků. V dnešní době jsou velkými problémy rasismus a sociální vyloučení.

➤ **Rasismus**

Problémem integrace je rasismus, což je jev, který se projevuje ve společnosti, ve které žijí odlišní lidé a díky multikulturní výchově můžeme předejít projevům rasismu (Hladík, 2006, s. 66).

Frištenská (2008, s. 13) uvádí, že: „*Rasismus je ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových*

odlišností na dějiny a kulturu lidstva.“ Produktem rasismu je rasová diskriminace a rasové násilí.

Romové jsou v České republice nejvíce diskriminovanou menšinou. Diskriminace je postihuje především v zaměstnání, vzdělání, ale i v oblasti sociálního zabezpečení, zdravotní péče, v přístupu ke zboží či službám, bydlení (Frištenská, 2008, s. 29–30).

➤ **Sociální vyloučení**

Sociální vyloučení nastává tehdy, když se člověk ocitne v nepříznivé sociální situaci, kdy je oslaben, či ztratí své schopnosti z důvodu věku nebo nepříznivého zdravotního stavu. Dále se jedná o sociální vyloučení, pokud se člověk nachází v krizové situaci, ohrožují ho jeho životní návyky a způsob života nebo žije v sociálně znevýhodněném prostředí (Zákon č. 108/2006, Sb.).

V roce 2006 proběhla Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působící v této oblasti, podle které se zjistilo, že v ČR existuje až 310 sociálně vyloučených či ohrožených lokalit, a podle sociologických odhadů v těchto lokalitách žilo 80–120 tisíc Romů. Podle této analýzy se sociální exkluze projevuje především prostorovým vyloučením, symbolickým vyloučením, které je spojeno se stigmatizací a velmi nízkou mírou vzdělanosti. Dále se projevuje tím, že lidé v těchto lokalitách mají nesnadný přístup k legální práci, žijí rizikovým životním stylem a potýkají se se sociálně patologickými jevy (Kaleja, 2013, s. 36).

V roce 2013 proběhl průzkum, který měl za cíl zjistit, jaké jsou postoje neromských dětí vůči romským. Přibližně jedna třetina českých dětí odpověděla, že by nikdy nechtěla mít za přítele Roma. Tohoto průzkumu se zúčastnilo celkem 1400 dětí základních škol v celé ČR (Richter, 2013).

2.3.2 Prointegrační opatření

Důležité pro integraci Romů je zvýšení jejich vzdělanostní úrovně, kdy je podmínkou akceptování odlišností, a to jak sociálních, kulturních, tak hlavně etnických. Není snadné, aby děti chodily do školy, ve které se necítí dobře (Šotolová, 2011. s. 60).

Jakoubek (2009, s. 83) souhlasí s tím, že je důležité vzdělání, avšak ve své knize informuje o tom, že je školní vzdělání v rozporu s principem romské rodiny.

Účelem strategie integrace Romů je vytvoření rámce pro opatření, která se až do roku 2020 budou snažit o zneškodnění negativních trendů v oblastech, jako jsou vzdělávání, zaměstnanost, bydlení, zdravotní a sociální zabezpečení. Tato opatření by měla dále

nastartovat a urychlit pozitivní změny, které povedou k ochraně před diskriminací Romů a k soužití, které bude bezpečné. Opatření mají vést k rozvoji romské kultury, jazyka a participace Romů. *„Integrální součástí strategie je její propojení na politiky prováděné nebo koordinované na úrovni EU a současně na mezinárodní iniciativy, zejména v rámci Rady Evropy, v návaznosti na iniciativu Dekáda romské inkluze a na doporučení kontrolních mechanismů OSN“ (Strategie romské integrace do roku 2020, 2015, s. 10).*

3 Romské děti a mládež

3.1 Vývoj identity u romských dětí a mládeže

V dnešní době se často mluví o potřebě rozvoje romské komunity a o respektování jejich identity. Romové se musí naučit osvojovat kulturu majoritní společnosti. Jedná se o kulturu, která se zakládá na společenském, sociálním, a politickém uplatnění. Dále jde o prostředí, kde probíhají rychlé změny ve vědě, technice, ale i v průmyslu. Takovéto osvojování je přínosem pro romskou minoritu, ale i pro majoritní společnost. Pro romské děti jsou důležité nejvíce schopnosti aktivního vyrovnávání se se změnami prostředí, vzdělání a osvojování si odpovědnosti za romskou komunitu, ale i za Českou republiku (Balvín, 2004, s. 56–57).

3.1.1 Definice pojmů dítě a mládež

Za dítě se považuje jedinec od narození až do období adolescence. Podle některých pojetí lze za dítě považovat i nenarozené dítě, kdy se toto období nazývá prenatalní. Pedagogika se zabývá dítětem jako subjektem v edukaci (Průcha, 2001, s. 46).

Helus (2009, s. 100) ve své knize uvádí, že počátek dětství je vždy jasný, stane se tak narozením. Kdy však končí dětství, není zdaleka tak lehké říci, jako kdy začíná. Autor považuje za klíčový mezník věk 15 let s přesahem.

Mládež je sociální skupina, která je tvořena lidmi přibližně od 15 do 25 let. Jsou to lidé, kteří již neplní ve společnosti role dětí, ale na druhou stranu jim společnost nepřiznává role dospělých. Mládež má charakteristický způsob chování, myšlení, mají jiný systém vzorů, norem a hodnot. Jakákoliv generace mládeže reprodukuje kulturní hodnoty dané společností, některé odmítá a vytváří si hodnoty nové. Z hlediska pedagogického je účast této skupiny na vzdělání důležitým faktorem, který podporuje růst lidských zdrojů, vzdělanosti a ekonomického potenciálu zemí. V některých legislativních vymezeních se termín mládež používá pro děti a mladé lidi do doby dovršení 18. roku (Průcha, 2001, s. 126).

3.1.2 Identita

„Jedním ze základních etnoidentifikačních faktorů je vědomí společného – romského původu. Je to subjektivní předpoklad uchování a rozvíjení etnické identity, romské soudržnosti a také základna pro volbu mezi přihlášením se k romství, nebo k integraci do společnosti či v krajním případě k asimilaci“ (Balvín, 2004, s. 80).

Charakteristické pro život romského dítěte a mladistvého je, že se neumí pevně zakotvit v majoritní společnosti, pociťuje pocity méněcennosti a stále hledá svoji identitu. Jejich identita

a sebevědomí jsou posilovány kvůli sounáležitosti k jejich skupině, k rodině (Dobšíková, 1997, s. 61).

Od útlého věku se ve vývoji dětského intelektu vyskytuje mnoho problémů. Především je problém sociálního charakteru, chudoba, nejisté společenské postavení, což souvisí s tím, jak děti žijí. Hraje zde roli i kulturní úroveň každé rodiny. Děti jsou vystaveny kulturním vlivům celé společnosti, a právě proto mají otevřený prostor k tomu, aby poznaly i cizí kultury (Bartoloměj, 1997, s. 66).

Již v raném dětství vzniká naše sebepojetí. K pokročilejšímu sebepojetí dochází v průběhu adolescence a k jeho upevnění dochází až v dospělosti nebo stáří. „*Pojmem identita myslíme v psychologii osobnosti totožnost jedince se sebou samým, se svým pravým já; tedy tím, kým by chtěl a měl být, aby žil svůj opravdový, nefalšovaný život*“ (Helus, 2009, s. 184–185).

Pro školu je nejdůležitějším úkolem spojení procesu rozvoje identity romského žáka s jeho zapojením do celého kolektivu a do dialogu mezi ním a neromským žákem. Dle Balvína (2004, s. 153) se v rozvoji identity romského žáka nejdále dostala škola Přemysla Pittera v Ostravě. Tato škola se snaží o systematické naplňování integrace dítěte a o maximální úroveň jeho vzdělanosti. Její výuka a výchova si zakládá na obecně křesťanských idejích, vzájemné důvěře a pomalejším přístupu. Jde jí o multikulturní prostředí, kde jsou citové vazby a znalost etnika, což směřuje k překonání kulturní a jazykové bariéry.

3.2 Vzdělávání romských dětí a mládeže

Základní vzdělání v ČR vychází z Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR – Bílé knihy z roku 2001 a je ukotveno legislativně Školským zákonem 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (Kaleja, 2013, s. 27).

Romové mají velice nízkou vzdělanostní úroveň, což se projevuje tím, že starší věkové skupiny jsou negramotné a mladší Romové jsou pologramotní. Většina Romů vystudovala jen základní školu bez další kvalifikace (Šotolová, 2000, s. 38).

„*Podmínkou zvýšení vzdělanostní úrovně romského etnika je akceptování etnických, sociálních a kulturních odlišností ve výchovně vzdělávacím procesu. Zdá se být obtížné umisťovat ve školách děti, aniž by byly postupně integrovány do společnosti, a které se cítí být naprostými cizinci*“ (Šotolová, 2000, s. 38).

3.2.1 Předškolní vzdělávání romských dětí

Do roku 1989 navštěvovalo předškolní vzdělávání v lokalitách s větším počtem Romů více dětí než dnes, jelikož docházka byla zdarma a stravné pro sociálně slabší jedince platil sociální odbor. Po roce 1989 se to však změnilo a zavedly se poplatky za mateřskou školu, což vede k tomu, že romské děti přestaly mateřské školy navštěvovat (Kaleja, 2013, s. 25).

Předškolní vzdělávání si klade za cíl rozvoj osobnosti dítěte v oblasti citové, tělesné a rozumové. Snaží se o osvojení základních pravidel chování, životních hodnot a mezilidských vztahů. Dalším cílem je vyrovnávat nerovnoměrnosti ve vývoji jedince před tím, než vstoupí do základní školy, a poskytování pedagogické péče dětem, které mají speciální vzdělávací potřeby. Společnost GAC (2009) provedla sociologický výzkum, který zjistil, že se mnoho romských dětí ze sociálně vyloučených rodin neúčastní předškolního vzdělávání. Je mnoho důvodů, proč tomu tak je. Např. kapacitní nepoměr mateřských škol, místo bydliště, finanční situace rodiny a nedocení významu mateřských škol. Romské děti kromě mateřských škol mohou navštěvovat i předškolní přípravu, která je realizována pomocí přípravných tříd ZŠ, které napomáhají romským jedincům v přípravě na ZŠ, avšak nejsou tak účinné jako mateřská škola. Podle MŠMT (2009) navštěvuje 48 % romských dětí mateřské školy a přípravné třídy. Zbytek romských dětí tyto instituce nenavštěvuje (Kaleja, 2013, s. 23–27).

3.2.2 Základní vzdělávání romských žáků

V rámci základního vzdělávání existuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů. Dále vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění pozdějších předpisů. Novelizace této vyhlášky č. 147/2011 Sb. specifikuje podpůrná a vyrovnávací opatření a precizněji definuje sociální znevýhodnění. Popisuje sociálně znevýhodněného žáka jako žáka z prostředí, ve kterém nemá řádnou podporu k průběhu vzdělávání, včetně nekvalitní spolupráce rodičů se školou. Také jako žáka, který nemá dostačnou znalost vyučovacího jazyka. Existují i tři Rámcové vzdělávací programy (dále RVP). RVP pro základní vzdělávání, RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělání žáků s lehkým mentálním postižením a RVP pro obor vzdělání základní škola speciální (Kaleja, 2013, s. 28–30).

Šotolová (2000, s. 37) uvádí, že základní škola by měla vytvářet příznivou atmosféru pro rozvoj romského dítěte, pěstovat pocit lidské důstojnosti, vypracovat a poté plnit projekty pro

romské žáky, zařadit romský jazyk jako nepovinný předmět. V rámci školních družin by měly být poskytnuty specifické zájmové činnosti.

3.2.3 Střední vzdělání romských žáků

Po ukončení povinné školní docházky je většina Romů zařazena do učebních oborů, kam někteří ani nenastoupí nebo po krátké době přestanou školu navštěvovat. Veliké procento romských studentů učební obory ani nedokončí. V odborných učilištích by se měli snažit o to, aby vytvořili specifické podmínky pro vyučení romských žáků v jim přiměřeném oboru. Měli by zavést obory, které mají společenské uplatnění: stavebnictví, oděvnictví nebo sklářství. Bylo by dobré, kdyby na středních pedagogických, zdravotnických a sociálně právnických školách byly organizovány kurzy pro Romy, kde by se předpokládalo uplatnění absolventů jako pomocných pracovníků právě v oblasti školství, zdravotnictví nebo sociální péče (Šotolová, 2000, s. 38–39).

3.2.4 Problémy školství ve vztahu k romským dětem

Dle Dobšíkové (1997, s. 60) je české školství pro romské dítě nepříznivé, jelikož nebere v úvahu jeho zvláštnosti a výuka je „šitá“ na míru majoritní společnosti. Proto nemá romské dítě možnost uspět, ačkoli to často nebývá oprávněné, bývají zařazeni do zvláštních škol, které omezují jejich vzdělání.

Často se setkáváme s problémem, že ředitelé, učitelé, ale i vysokoškolští pedagogové nechtějí do své školy integrovat romské žáky. Problémem je, že jsou často romské děti diagnostikovány jako mentálně retardované, a dále objevující se segregace, kdy se dostávají do dříve nazývaných zvláštních škol. Zvláštní školy jsou dnes školami základními, kde výuka probíhá podle zvláštního vzdělávacího programu. Je známo, že pokud je ve škole více než 30–40 % romských žáků, neromští rodiče odhlásí své potomky ze školy a naopak Romové své děti přihlásí. Je také patrné, že velké procento romských žáků nepokračuje po základním vzdělání na střední školu (Liga lidských práv, 2007, s. 14–22).

Projekt Varianty (2002) uvádí hlavní problémy romských žáků po příchodu do školy: nemají čas ani prostor na domácí přípravu, jsou neochotní, mají jako prioritu pracovat doma, nejsou zvyklí na pevný denní režim, řád, činnosti, které vyžadují dlouhodobé aktivity, problémem je nerozvinutá jemná motorika či neznalost pojmů (Kaleja, 2013, s. 31).

Balvín (2004, s. 60) uvádí za nedostatky např. nedocnění kvalit žákova prožívání, což vede k úzkostlivým stavům, nevyužívání žákových rozvojových a výkonnostních

potencionálů, nevyváženost mezi učitelem a žákem v interakcích a jako poslední škatulkování žáků, bez ohledu na jejich individualitu.

Britská studie ukázala, že romské děti, které byly umístěné v českých zvláštních školách, nemají posléze problém v navštěvování britských běžných škol. V České republice je normální, že se většina romských dětí umísťuje automaticky do segregovaných škol, což je řadu let terčem kritiky ze strany mezinárodních institucí. Průzkum prokázal, že umístování romských dětí do praktických škol, je zcela neopodstatněný (Richter, 2012).

3.2.5 Pracovníci podporující vzdělávání Romů

Učit romské děti není jednoduché. Podle výzkumu Masarykovy Univerzity z roku 1994 má s romskými žáky špatnou zkušenost až 87 % učitelů. Je to složité i z toho hlediska, že 70 % majority má k romským dětem špatný vztah, a to zatlačuje učitele do situace, která je rozporuplná jak po profesní, tak i po společenské stránce (Balvín, 2004, s. 53).

Jako výchovatelský subjekt, který pomáhá v rozvoji identity romských žáků, působí učitel, který nikdy nefunguje jen jako samostatný činitel. V dnešní době jsou velmi dobré zkušenosti s romským vychovatelem, díky projektu přípravných tříd. Projekt byl velmi úspěšný. Proto existují různé důvody, proč umísťovat romské vychovatele do vyučování. Tento projekt je ojedinělý v celém světovém měřítku (Balvín, 2004, s. 26–33).

Ve školském systému existuje mnoho pracovníků, kteří napomáhají romským dětem ve vzdělávání.

- **Asistent pedagoga** – Pokud se ve třídě nachází dítě, které má speciálně vzdělávací potřeby, tak může ředitel se souhlasem krajského úřadu zřídit asistenta pedagoga, který má vymezení v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (Liga lidských práv, 2007, s. 36).
- **Výchovný poradce** – Ředitel základní školy má za povinnost zabezpečit poskytnutí poradenských služeb, zejména výchovným poradcem. Tato služba musí korelovat s počtem a potřebami žáků a musí být zaměřena zejména na primární prevenci sociálně patologických jevů, integraci, vzdělání znevýhodněných žáků. Výchovný poradce má zajišťovat diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb a intervenční činnost a také kariérní poradenství všem. Všechny informace má předávat pedagogickým pracovníkům školy (Liga lidských práv, 2007, s. 46).
- Výchovný poradce provozuje činnost poradenskou, metodickou a informační. Spolu se školním metodikem prevence, speciálním pedagogem, či školním psychologem působí

v interním školním poradenství. Další možností je externí poradenství, které poskytují pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče (Kaleja, 2013, s. 28).

- **Metodik prevence** – Hlavní náplní školního metodika prevence je koordinace a participace na realizaci aktivit školy, které vedou k prevenci násilí, kriminálního chování a vandalismu. Vyhledává problémové projevy chování, dělá preventivní práce se třídami, snaží se zapojit multikulturální prvky do vzdělávání a snaží se o integraci žáků. Jeho prioritou je prevence proti rasismu, xenofobii a jiných jevů, které jsou spojeny s přijímáním lidí, kteří jsou odlišní svojí etnicitou a kulturou (Liga lidských práv, 2007, s. 47).
- **Školní psycholog** – Školní psycholog poskytuje poradenské služby, stará se o integrované žáky, provádí skupinové a komunitní práce s dětmi, komunikuje s rodiči, pokud má dítě výchovné nebo výukové problémy, poskytuje pomoc při řešení multikulturální problematiky (Liga lidských práv, 2007, s. 47).
- **Speciální pedagog** – Jeho role je vyhledávání žáků, kteří mají speciální vzdělávací potřeby. Zařazuje je do speciální pedagogické péče. Shromažďuje informace o žákovi, analyzuje výsledky, hledá hlavní problémy žáka, stanovuje individuální plány, realizuje intervenční činnosti a komunikuje s rodinou žáka. Spolupracuje s dalšími školskými poradenskými zařízeními a dalšími institucemi (Liga lidských práv, 2007, s. 47).

3.2.6 Vztah romské rodiny ke vzdělávání dětí

Vztah rodin ke vzdělání je na velmi špatné úrovni. Vzdělání, jakožto důležitou hodnotu nevyznávají, z tohoto důvodu se vyskytuje vysoká míra negramotnosti. To i přesto, že vzdělání a výchova jsou nejdůležitější věci pro šťastný osud dítěte, pro posílení národnostního vědomí a rozvoje, a to jak hospodářského, tak i kulturního. Rodina je pro dítě často jediným pevným bodem a je pro ně lepší vyrůstat v problematické rodině, než vyrůstat v dětském domově (Dobšíková, 1997, s. 60–61).

Pro rodiče dětí sociálně znevýhodněných je charakteristické, že jsou méně vzdělání a informovaní než neromští rodiče. Romští rodiče by měli být informováni o tom, do jakých škol mohou své děti umístit. Tato informovanost však chybí nebo je velmi omezená. Mnoho nevládních organizací se potýká s problémem, že mají romští rodiče otřesný přístup k dětem, který dětem škodí. Bylo by dobré, kdyby se rodiče mohli zapojit do chodu školy prostřednictvím školských rad (Liga lidských práv, 2007, s. 91).

Pedagogové uvádějí, že romští rodiče své děti mají rádi nadevše a jsou jim ochotni poskytnout první a poslední. Často jsou však vyšší potřeby u dětí sociálně vyloučených nedostatečně pokryty. Nelze proto očekávat dobré školní výsledky, když k saturaci nižších potřeb nedochází. V pedagogické praxi je běžné, že žák nechodí do školy, jelikož nemá řádné oblečení, jídlo, rodiče nevstali včas či dokonce dítě nahrazuje povinnosti rodičů (Kaleja, 2013, s. 39).

3.3 Volný čas u romských dětí a mládeže

Často je pro nás problémem si uvědomit, jak účelně a zajímavě trávit svůj volný čas. O to více je to problém pro romské děti, jelikož kvůli tradicím či nedostatečnému vzdělání nejsou motivovány k tomu, aby trávily volný čas hodnotně. Romové jsou odjakživa velmi pospolití, avšak svůj volný čas využívají nehodnotně. Pokud máme v okolí romskou komunitu, místo toho abychom je podporovali v konzumaci alkoholu, měli bychom jim zajistit např. společenské hry. Někteří autoři jsou toho názoru, že pokud se chceme jako členové majoritní společnosti více angažovat pro integraci Romů, můžeme např. založit občanské sdružení nebo se přidat do nějakého stávajícího (Oláh, Kultová, 1997, s. 68–70).

V období pubescence, tedy věk 11–15 let, tráví děti volný čas podle své rozumové a celkové vyspělosti a jejich zaměstnání hraje velmi významnou roli. V tomto období děti rády čtou, sní o vrcholových sportovních výkonech, mají rády tajemství a hru na tajemství, utváří se jim zájem o umění, hudbu (Říčan, 2004, s. 176–177).

Volný čas romské děti tráví především lehkými aktivitami, jako jsou pohybové, tělesné aktivity, zpěv, poslech hudby, hraní na hudební nástroje. Platí však u nich, že nemají takovou vůli na to, aby dělaly věci důsledně. Sice hrají na hudební nástroje – ale nenaučí se noty. Sice rády sportují, mají rády tělocvik – ale nemají vytrvalost soustavného trénování. Toho, co dělají děti ve volném čase rády, by měla škola využít a snažit se o to, aby tyto aktivity dětem poskytovala i ve škole. Pokud dítě doma nemá prostor k tomu, aby se dostatečně připravilo do školy, měla by mu být k tomuto nápomocná školní družina. Je dobré, když škola nabízí své kroužky, jelikož právě to může do školy přivést i takové rodiče, kteří by školu za normálních okolností nenavštívili (Dobšíková, 1997, s. 63).

Dle Tancošové (1997, s. 76) tráví romské děti volný čas častým sledováním televize a jejich rodiče nemají ani zájem o to, na co se dívají. Autorka uvádí, že je velmi častým problémem gamblerství a rodiče až do poslední chvíle nevědí, co jejich dítě kde dělá. Ke všemu napomáhá mimoškolní zájmová činnost, která snižuje rizika a hrozby. Ve všech dětech

je nadání, které by se mělo rozvíjet.

3.3.1 Osoby pracující s romskými dětmi ve volném čase

➤ **Terénní pracovník** – Terénní sociální práce je jednou z metod sociální práce, která je zaměřena na pomoc lidem, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci nebo lidem, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Terénní pracovníci poskytují pomoc prostřednictvím terénních programů a důležitým znakem jejich práce je to, že tuto pomoc poskytují v přirozeném sociálním prostředí. Dále poskytují pomoc osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou jím ohroženy. Jejich pomoc je i určena těm problémovým osobám, které užívají návykové či psychotropní omamné látky, dále osobám bez přístřeší. Cílem terénních pracovníků je vyhledávání osob a snažit se o minimalizování rizik jejich způsobu života (MPSV, 2009).

➤ **Sociální pracovník** – Sociální pracovník vykonává sociální šetření, stará se o zabezpečení sociální agendy, řeší sociální právní problémy v zařízeních, které poskytují služby sociální péče. Provádí sociálně právní poradenství a analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociálních oblastech. Dále provádí odbornou činnost v zařízeních, které poskytují služby sociální prevence a depistážní činnost. Poskytuje krizovou pomoc, sociální poradenství, sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel a koordinuje poskytování sociálních služeb. Sociální pracovník musí být svéprávný, bezúhonný, zdravotně a odborně způsobilý (Zákon č. 108/2006, Sb.).

➤ **Pedagog volného času** – Pedagog volného času vykonává přímou komplexní pedagogickou činnost. Tuto činnost provádí v zájmovém vzdělávání ve školách či školských zařízeních, které jsou zaměřené na zájmové vzdělávání (Zákon č. 563/2004 Sb.).

3.4 Práce s romskými dětmi a mládeží v Královéhradeckém kraji

V Královéhradeckém kraji se nachází několik organizací či sociálních služeb, které se věnují romským dětem a mládeži. Tato kapitola však popisuje jen některé organizace, se kterými autorka práce měla možnost spolupracovat.

3.4.1 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Centrum 5KA – Rychnov nad Kněžnou

Centrum 5KA sídlí v Rychnově nad Kněžnou a nabízí pomoc dětem a mládeži ve věku od 11 do 26 let, které vykazují známky společensky nepřijatelného a rizikového chování. Jeho

pomoc spočívá v nabídce sociálních služeb a aktivit, které slouží k prevenci vzniku a řešení společensky nežádoucího chování v životech dětí a mládeže. Snaží se o nalezení pozitivního a přijatelného stylu života a o to, aby své klienty zapojili do společnosti. Centrum 5KA funguje na principu nízkoprahovosti, což znamená, že je dostupné pro všechny, dále na principu anonymity a jako poslední se snaží o udržení křesťanských hodnot.

Cílem Centra 5KA je poskytování sociálních služeb a aktivit ve prospěch uživatelů, rovněž vhodně informovat o centru tak, aby bylo stále navštěvováno cílovou skupinou, nabízet volnočasové aktivity, které upevňují vztah klientů a pracovníků, a upravování provozu a interiéru klubu podle toho, co se líbí uživatelům. Centrum 5KA navštěvují mladí lidé z řad Romů, převážně z Rychnovska, kteří jsou sociálně vyloučeni, nemají pevné rodinné zázemí, lidé odmítající klasické instituce jako je např. DDM, nebo lidé, kteří řeší různé životní problémy (OD5KA10, 2016).

3.4.2 Informační centrum pro mládež – Klub Hnízdo

Informační centrum pro mládež, dále ICM, sídlí ve středisku volného času v Náchodě a pomáhá mládeži ve vyhledávání a třídění informací v oblastech jako jsou brigády, možnosti studia, cestování a trávení volného času. Podílí se i na organizaci mezinárodních aktivit, jako je např. Erasmus. Veškeré jeho služby jsou zdarma. Poskytuje odpovědi na otázky sociálně patologických jevů, občana ve společnosti, poskytuje informace o tom, co se děje v Náchodském regionu. Romská mládež navštěvuje ICM převážně z důvodu popovídání si, zahrání si stolního fotbalu a deskových her (Nícm, 2016).

3.4.3 Aufori, o.p.s.

Organizace Aufori má sídlo v Hradci Králové a poskytuje kvalitní služby těm, kteří o to stojí, sociální služby rodinám i jednotlivcům, kteří žijí v chudobě, nebo jsou jí ohroženi z důvodu odlišné barvy pleti nebo nízkého vzdělání, se kterým je spojena nezaměstnanost. Dále také poskytuje své služby těm, kteří jsou dlouhodobě a vysoce zadluženi, nebo samoživitelům. Jejich cílem je poskytnutí sociálních služeb a tím zvyšování kvality života svých klientů, kteří jsou v nepříznivé životní situaci a chtějí vzít život do vlastních rukou. Aby organizace dosáhla tohoto cíle, poskytuje základní sociální poradenství, zprostředkovává kontakty se společenským prostředím, poskytuje pomoc při uplatnění práv a oprávněných zájmů, provádí sociálně terapeutickou činnost a poskytuje odborné sociální poradenství (Aufori, 2016).

II. Praktická část

4 Vlastní průzkumné šetření

V praktické části bakalářské práce se zabýváme vyhodnocováním průzkumného šetření, které probíhalo od února do března 2016 ve školských zařízeních a sociálních službách v Královéhradeckém kraji. Průzkumné šetření se týkalo trávení volného času romských dětí a mládeže bydlících v Královéhradeckém kraji.

4.1 Cíl a průzkumné otázky šetření

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak nejčastěji tráví volný čas romské děti a mládež v Královéhradeckém kraji.

Hlavní průzkumná otázka:

Jak tráví romské děti a mládež z Královéhradeckého kraje svůj volný čas?

Pro průzkum byly zvoleny tyto vedlejší otázky:

- Kolik mají respondenti denně volného času?
- Jak tráví respondenti nejčastěji svůj volný čas?
- Jakou činnost ve svém volném čase respondenti neradi dělají?
- Mají respondenti koníčky?
- Kolik času denně tráví respondenti na počítači?
- Kolik času denně tráví respondenti u televize?
- Navštěvují respondenti nějakou zájmovou činnost?
- Co brání respondentům v navštěvování zájmových činností?
- Je v okolí respondentů dostatek volnočasových organizací, které mohou navštěvovat?
- Navštěvují respondenti volnočasové organizace?
- Kolik peněz stojí respondenty volnočasové aktivity měsíčně?
- Zajímají se rodiče respondentů o to, jak tráví volný čas?
- Podporují romští rodiče své děti v zálibách?

4.2 Charakteristika a metodika průzkumného šetření

Výsledky průzkumného šetření byly zpracovány za pomoci kvantitativního průzkumu, který byl proveden metodou anonymních dotazníků.

Většina dotazníků byla rozdána ve školských zařízeních a sociálních službách. Zbylé dotazníky byly rozdány na sociální stránce Facebook a pár jich bylo dáno osobně do rukou respondentů autorkou bakalářské práce. Dotazníky byly v tištěné i v elektronické verzi.

4.2.1 Metoda sběru dat

Pro sběr dat jsme vybrali metodu dotazníkového šetření z toho důvodu, jelikož jde o metodu, kdy je možné v nejkratším čase sesbírat, co největší množství odpovědí. Vzhledem k tématu této bakalářské práce šlo o nejlepší variantu z metod sběru dat. Celkem bylo v dotazníku 17 otázek, především uzavřených, ale i polouzavřených a otevřených. Dotazník byl vytvořen tak, aby byl co nejjednodušší a každý respondent pochopil, co se po něm žádá.

Dotazník byl rozdán v různých organizacích v Královéhradeckém kraji či záměrným výběrem autorky přes sociální síť Facebook. Byl distribuován v tištěné a v elektronické verzi přes internetovou stránku Survio. Respondenti byli upozorněni, že dotazník je zcela anonymní a poslouží pouze k průzkumu této bakalářské práce. Všichni respondenti ho vyplnili dobrovolně.

Sběr dotazníku probíhal od 24. 2. 2016 do 9. 3. 2016 a celkově bylo vybráno 75 dotazníků. Z toho však 12 dotazníků nebylo vyhovujících skrze věk respondentů či nedostatečné odpovědi. Z celkového počtu 75 dotazníků jich k průzkumnému šetření zůstalo 63. Všechny organizace, které s námi spolupracovaly, dovolily, aby byly uvedeny v této bakalářské práci. Dotazník byl distribuován v tištěné podobě v Nízkoprahovém zařízení 5KA, v Informačním centru pro mládež – centru Hnízdo, dále jen ICM, ve středisku Milíčův dům, v ZŠ Doudleby nad Orlicí, v ZŠ Javornická, v dětském domově v Kostelci nad Orlicí, v organizaci AUFORI a osobním předáním. V elektronické podobě ho autorka práce zasílala přes sociální síť Facebook vytipovaným osobám, nebo přes email organizaci Salinger. Následně byla data zpracována v software Microsoft Excel a získané údaje jsou popsány a zaznamenány v grafech a tabulkách.

4.2.2 Realizace a zpracování průzkumu

Před rozdělením dotazníků se nejdříve autorka práce záměrným výběrem domluvila přes email, či telefonicky s vytipovanými organizacemi na tom, zda s nimi vůbec bude možné spolupracovat. S těmi, co s dotazníky souhlasily, se domluvila na podmínkách, které budou při sběru dat organizacím nejvíce vyhovovat.

V nízkoprahovém centru 5KA, autorka práce vyplnila společně s dětmi čtyři dotazníky, další pak vyplnili sociální pracovníci centra 5KA s respondenty a autorka si je následně vyzvedla. S Informačním centrem pro děti a mládež a se střediskem Milíčův dům to bylo domluvené tím způsobem, že se dotazníky pošlou přes e-mail a vyplněné je oni pošlou oskenované zpět. S organizací AUFORI probíhala spolupráce tím způsobem, že autorka práce

navštívila s terénní pracovníci romské rodiny, nacházející se ve vyloučených lokalitách v Rychnově nad Kněžnou, a sama je s respondenty vyplnila. S organizací Salinger byla domluva taková, že jim pošleme elektronickou formu dotazníků a oni je s dětmi vyplní. Další dotazníky byly vybrány v ZŠ Javornická, kde autorka práce byla osobně, a po domluvě s ředitelem respondent dotazník vyplnil. V ZŠ Doudleby nad Orlicí ředitel školy zařídil vyplnění dotazníků a poté je poslal zpět přes e-mail. Tři dotazníky byly vybrány náhodným a osobním setkáním respondentů s autorkou práce. Poslední dotazníky jsme vybrali na sociální síti Facebook, kdy si autorka práce vytypovala romské děti a mládež a zanechala jim zprávu, ve které jim byly poskytnuty veškeré informace o tom, o co je žádá. Celkem si jich vyhledala 43, z čehož jich dotazník vyplnilo 18.

Vzhledem k velmi citlivému tématu jsme museli komunikovat s organizacemi, které pomohly k oslovení respondentů, či přímo s respondenty, a to velmi opatrně. Bylo potřeba vysvětlit jim přesně, o co je žádáme, že je dotazník zcela anonymní a poslouží pouze k průzkumovému šetření. Všichni respondenti vyplnili dotazník dobrovolně.

Dotazníky jsme poté vyhodnocovali v software Microsoft Excel a získaná data jsme vkládali do tabulek s pomocí funkce četnosti. Na základě získaných dat byly vytvořeny prostorové sloupcové a prostorové výsečové grafy.

4.2.3 Respondenti

Dotazník byl rozdán respondentům ve věku 11–18 let pouze v Královéhradeckém kraji. Jelikož jsme chtěli co nejobektivnější odpovědi, byly dotazníky rozdány v organizacích, ale i ve školských zařízeních či osobním předáním nebo za pomoci Facebooku.

V Nízkoprahovém zařízení SKA bylo vybráno celkem 18 dotazníků, z nichž dva byly vyřazeny. V ICM bylo vybráno celkem 14 dotazníků a jeden jsme museli vyřadit. Ve středisku Milíčův dům byli z celkového počtu 8 respondentů vhodní pouze čtyři. Organizace Salinger pomohla dvěma dotazníky. Za pomoci organizace AUFORI a terénní pracovníce, kdy autorka práce navštívila romské rodiny z Rychnova nad Kněžnou, byly vybrány 4 dotazníky. V Dětském domově v Kostelci nad Orlicí byly vybrány celkem 4 dotazníky, z nichž jeden byl nevyhovující. V ZŠ Javornická byl poskytnut 1 dotazník a v ZŠ Doudleby nad Orlicí 3 dotazníky. Osobním a náhodným setkáním byly vybrány 3 dotazníky. Kontaktem přes sociální síť Facebook se vybralo 18 dotazníků, z čehož 4 musely být vyřazeny. Celkem je tedy 63 respondentů.

Tabulka 1 Četnosti a % respondentů podle místa vybrání dat

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
NZDM 5KA	16	25,40 %
ICM	13	20,63 %
Středisko Milíčův dům	4	6,35 %
Salinger – NZDM Modrý pomeranč	2	3,17 %
Organizace Aufferi	4	6,35 %
DD Kostelec nad Orlicí	3	4,76 %
ZŠ Javornická	1	1,59 %
ZŠ Doudleby nad Orlicí	3	4,76 %
Osobní, náhodné setkání	3	4,76 %
Sociální síť Facebook	14	22,22 %

4.2.4 Kontakty na organizace, se kterými autorka spolupracovala

➤ **Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Centrum 5KA**

NZDM Centrum 5KA nabízí pomoc dětem a mládeži ve věku od 11 do 26 let, které vykazují známky společensky nepřijatelného a rizikového chování.

Kontakt:

Komenského 39

Rychnov nad Kněžnou

516 01

Tel.: +420 728 939 412

E-mail: info@od5k10.cz

➤ **Středisko Milíčův dům**

Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, která poskytuje své služby od roku 1992. Zajišťuje sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, prostřednictvím nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a odborného sociálního poradenství.

Kontakt:

Diakonie ČCE

Havlíčkova 14

Jaroměř

551 01

Tel.: +420 491 815 169

E-mail: milicuv.dum@diakoniecce.cz

➤ **Informační centrum pro mládež Náchod – klub Hnízdo**

ICM pomáhá mládeži ve vyhledávání a třídění informací v různých oblastech. Dále poskytuje odpovědi na otázky sociálně patologických jevů a občana ve společnosti. Poskytuje informace o tom, co se děje v náchodském regionu.

Kontakt:

Středisko volného času Děčko Náchod

Zámecká 243

Náchod

547 01

Tel.: +420 491 428 744, +420 777 694 441

E-mail: klub@decko-nachod.cz, icm-hnizdo@seznam.cz

➤ **Aufori, o.p.s.**

Tato organizace poskytuje služby těm, kteří o ně stojí. Provádí základní sociální poradenství, zprostředkovává kontakty se společenským prostředím, poskytuje pomoc při uplatnění práv a oprávněných zájmů, provádí sociálně terapeutickou činnost a poskytuje odborné sociální poradenství.

Kontakt:

Ak. Heyrovského 1178/6

Hradec Králové

500 03

Tel.: +420 774 855 749

Email: aufori@gmail.com

➤ **Salinger – NZDM Modrý pomeranč**

NZDM Modrý pomeranč poskytuje klientům služby, podle jejich individuálních potřeb. Garantují odborné a kvalitní služby a snaží se o zachování nízkoprahovosti. Vytváří bezpečné prostředí pro děti a mládež od 7–21 let, které pocházejí z Královéhradeckého kraje. Jejich mottem je: „Doprovázíme mladé lidi na cestě k dospělosti.“

Kontakt:

Formánkova 437

Hradec Králové 11

500 11

Tel.: +420 495 453 101

E-mail: nizkoprahove.centrum@salinger.cz

➤ **Dětský domov Kostelec nad Orlicí**

Dětský domov se školou je moderním zařízením. Snaží se o zachování evropských principů výchovy dětí. Jejich posláním je pomoci dětem v těžké, nezávislé životní situaci, kdy vyrůstají v neúplných rodinách, bez rodinného zázemí.

Kontakt:

Tyršova 7

Kostelec nad Orlicí

517 41

Tel.: +420 491 113 530

E-mail: ddskostelec@tiscali.cz

➤ **Základní škola a Mateřská škola Doudleby nad Orlicí**

Základní škola Doudleby nad Orlicí je od 1. 1. 2003 samostatným právním subjektem, který zřídila obec Doudleby nad Orlicí. Jedná se o příspěvkovou organizaci. V roce 2014 tuto školu navštěvovalo celkem 178 dětí.

Kontakt:

Dukelská 52

Doudleby nad Orlicí

517 42

Tel.: +420 494 383 133

E-mail: zs.doudleby@tiscali.cz

➤ **Základní škola Javornická**

ZŠ Javornická disponuje kapacitou až 720 žáků. Do této ZŠ přicházejí žáci z Rychnova n. Kn. a z okolních obcí. Ve škole se vzdělávají i děti cizích státních příslušníků. Spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou v Rychnově n. Kn., speciálním centrem v Hradci Králové, s Úřadem práce, s místním DDM, ZUŠ, sdružením Orion a NZDM Centrum 5KA.

Kontakt:

Javornická 1596

Rychnov nad Kněžnou

516 01

Tel.: +420 494 531 952, + 420 778 543 073

E-mail: zs.javornicka.rk@seznam.cz

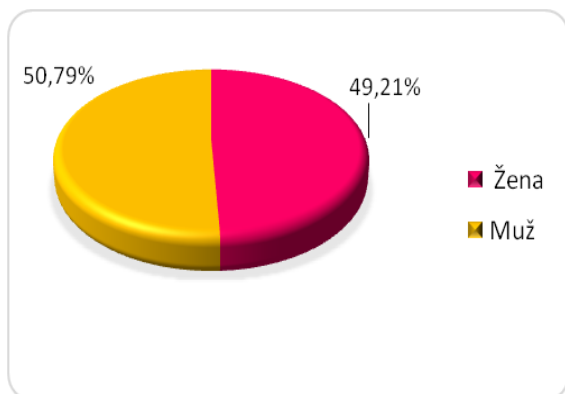
4.3 Vyhodnocení dat

Otázka č. 1 Pohlaví

Tabulka 2 Rozdělení respondentů podle pohlaví

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Žena	31	49,21 %
Muž	32	50,79 %

Graf 1 Rozdělení respondentů podle pohlaví (v %)

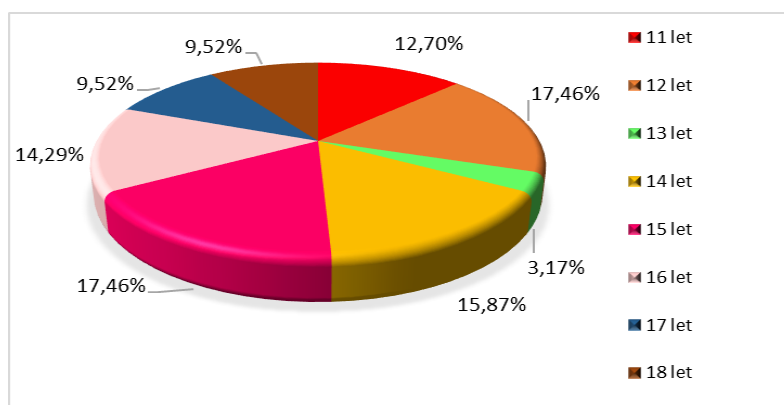
Z Grafu 1 je patrné, že počet respondentů z hlediska pohlaví byl velmi vyrovnaný. Procentuálně se zúčastnilo 49,21 % žen a 50,79 % mužů.

Otázka č. 2 Napiš tvůj věk

Tabulka 3 Rozdělení respondentů podle věku

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
11 let	8	12,70 %
12 let	11	17,46 %
13 let	2	3,17 %
14 let	10	15,87 %
15 let	11	17,46 %
16 let	9	14,29 %
17 let	6	9,52 %
18 let	6	9,52 %

Graf 2 Rozdělení respondentů podle věku (v %)

Nejvíce oslovených respondentů bylo ve věku 15 let (17,46 %) a 12 let (17,46 %). Nejmenší počet respondentů tvořila skupina ve věku 13 let (3,17 %).

Otázka č. 3 Napiš místo tvého bydliště

Tabulka 4 Rozdělení respondentů podle místa bydliště

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Dlouhá Ves	1	1,59 %
Rychnov nad Kněžnou	19	30,16 %
Liberk	1	1,59 %
Vamberk	4	6,35 %
Náchod	22	34,92 %
Česká Skalice	1	1,59 %
Trutnov	1	1,59 %
Kostelec nad Orlicí	2	3,17 %
Doudleby nad Orlicí	2	3,17 %
Jaroměř	5	7,94 %
Broumov	1	1,59 %
Hradec Králové	3	4,76 %
Dobruška	1	1,59 %

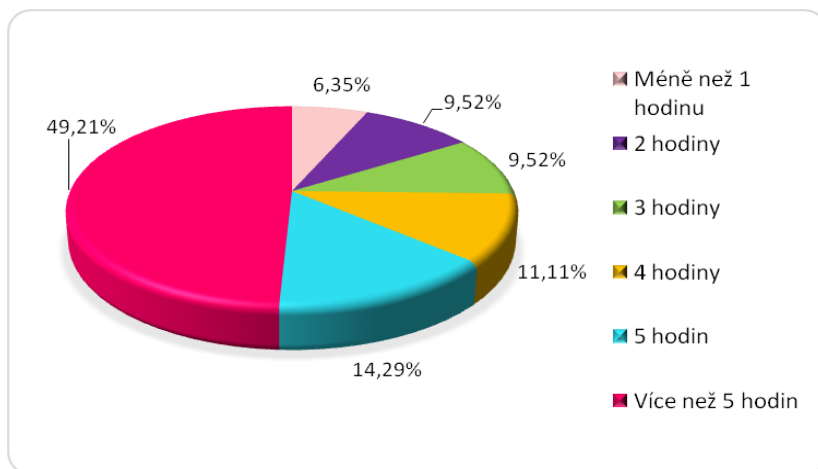
Respondenti byli rozděleni do pěti kategorií podle počtu obyvatel v místě jejich bydliště. Nejvíce respondentů (46,03 %) žije v malém městě, 36,51 % respondentů žije ve větším městě a nejméně (3,17 %) jich žije v malé vesnici.

Otázka č. 5 Kolik máš denně volného času?

Tabulka 6 Rozdělení respondentů podle toho, kolik mají denně volného času

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Méně než 1 hodinu	4	6,35 %
2 hodiny	6	9,52 %
3 hodiny	6	9,52 %
4 hodiny	7	11,11 %
5 hodin	9	14,29 %
Více než 5 hodin	31	49,21 %

Graf 5 Rozdělení respondentů podle toho, kolik mají denně volného času (v %)

Více než 5 hodin volného času denně má 49,21 % ze všech respondentů, což představuje největší podíl ze všech zkoumaných skupin. Toto procento poukazuje na to, že je potřeba děti a mládež více aktivně zaměstnat. Nejmenší skupinu s podílem 6,35 % tvořili respondenti, kteří mají méně než 1 hodinu volného času denně.

Otázka č. 6 Jak trávíš nejčastěji svůj volný čas?

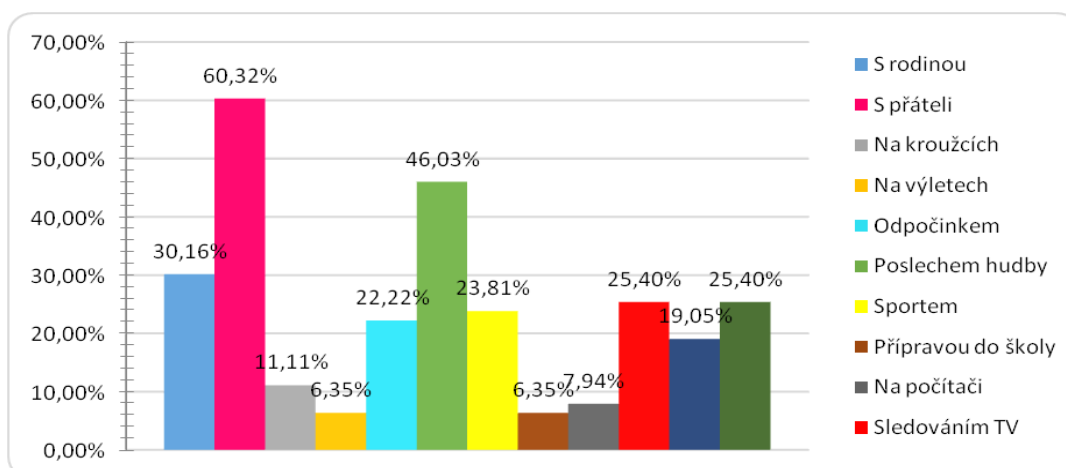
Tabulka 7 Rozdělení respondentů podle toho, jak nejčastěji tráví volný čas

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
S rodinou	19	30,16 %
S přáteli	38	60,32 %
Na kroužcích	7	11,11 %
Na výletech	4	6,35 %
Odpočinkem	14	22,22 %
Poslechem hudby	29	46,03 %
Sportem	15	23,81 %
Přípravou do školy	4	6,35 %
Na počítači	5	7,94 %
Sledováním TV	16	25,40 %
Nedělám nic	12	19,05 %
Jiná možnost	16	25,40 %

Odpovědi, jak tráví respondenti nejčastěji volný čas, uvedené v kategorii „Jiná možnost“ byly:

- **Tanec** – 2 resp., 3,17 %;
- **Facebook** – 2 resp., 3,17 %;
- **Psaní textů** – 2 resp., 3,17 %;
- **S přítelem** – 2 resp., 3,17 %;
- **Pobytem venku** – 2 resp., 3,17 %
- **Na mobilu** – 1 resp., 1,59 %;
- **Krádeží** – 1 resp., 1,59 %;
- **V lese** – 1 resp., 1,59 %;
- **Se psem** – 1 resp., 1,59 %;
- **Ve fitness centru** – 1 resp., 1,59 %;
- **Sledováním módních trendů** – 1 resp., 1,59 %

Graf 6 Rozdělení respondentů podle toho, jak nejčastěji tráví volný čas (v %)

Ze všech tázaných respondentů jich 60,32 %, tráví nejčastěji svůj volný čas s přáteli. Hned poté následuje poslech hudby, který označilo 46,03 % respondentů. Nejméně respondentů tráví svůj volný čas na výletech (6,35 %) a přípravou do školy (6,35 %). Zajímavé je, že jen 7,94 % respondentů uvedlo, že na počítači tráví nejčastěji svůj volný čas.

Otázka č. 7 Jakou činnost ve svém volném čase NERAD/A děláš?

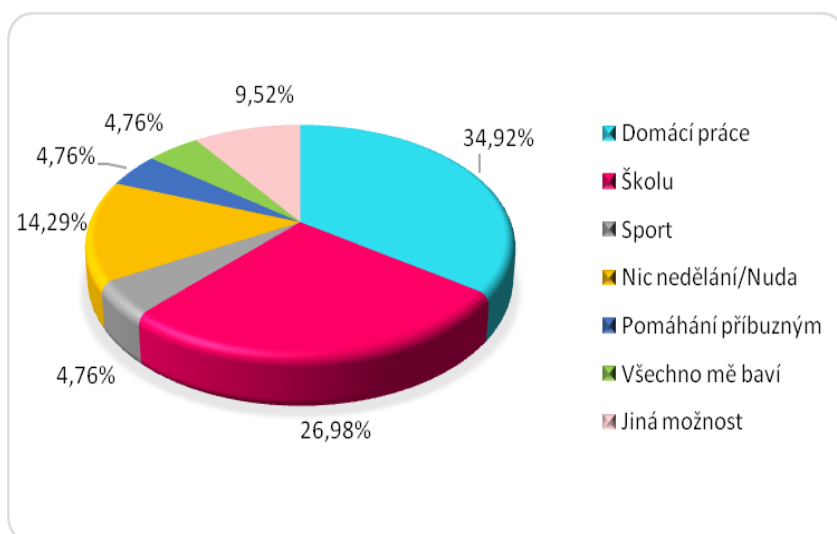
Tabulka 8 Rozdělení respondentů podle toho, co neradi dělají ve volném čase

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Domácí práce	22	34,92 %
Školu	17	26,98 %
Sport	3	4,76 %
Nic nedělání/Nuda	9	14,29 %
Pomáhání příbuzným	3	4,76 %
Všechno mě baví	3	4,76 %
Jiná možnost	6	9,52 %

Odpovědi na to, co neradi dělají respondenti ve volném čase, uvedené v kategorii „Jiná možnost“ byly:

- Facebook – 2 resp., 3,17 %;
- Čtení – 1 resp., 1,59 %;
- Přemýšlení – 1 resp., 1,59 %;
- Zpěv – 1 resp., 1,59 %;
- Řešení problémů – 1 resp., 1,59 %

Graf 7 Rozdělení respondentů podle toho, co neradi dělají ve volném čase (v %)

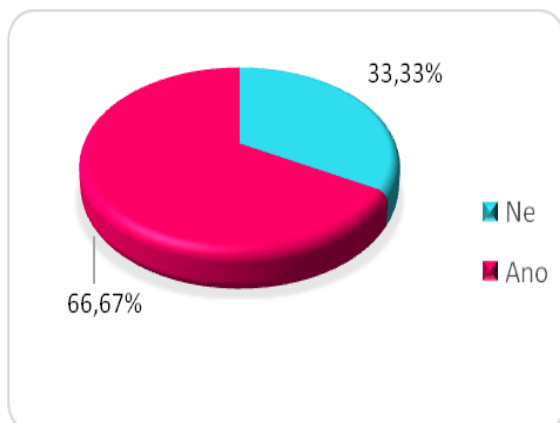
Činnosti byly rozděleny do sedmi kategorií. Nejméně oblíbenou činností jsou domácí práce, které uvedlo až 34,92 % respondentů. Poté následuje škola se 26,98 %. Zajímavé je, že 3,17 % respondentů uvedlo, že neradi jsou ve svém volném čase na sociální síti Facebook, což spadalo do kategorie „Jiná možnost“.

Otázka č. 8 Máš nějaké záliby, koničky?

Tabulka 9 Rozdělení respondentů podle toho, zda mají záliby

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Ne	21	33,33 %
Ano	42	66,67 %

Graf 8 Rozdělení respondentů podle toho, zda mají záliby (v %)

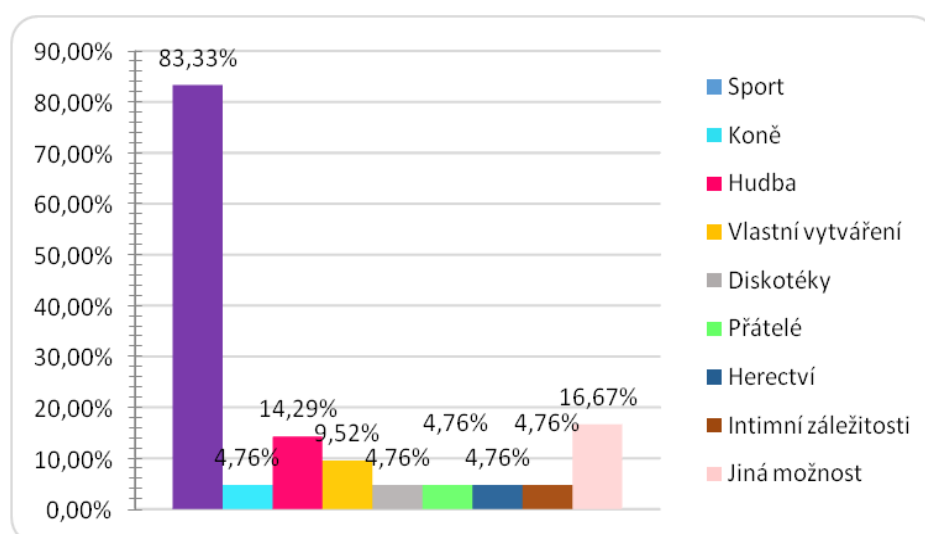
Tabulka 10 Rozdělení respondentů podle jejich zálib

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Sport	35	83,33 %
Koně	2	4,76 %
Hudba	6	14,29 %
Vlastní vytváření	4	9,52 %
Diskotéky	2	4,76 %
Přátelé	2	4,76 %
Herectví	2	4,76 %
Intimní záležitosti	2	4,76 %
Jiná možnost	7	16,67 %

Odpovědi na záliby respondentů, uvedené v kategorii „Jiná možnost“ byly:

- **Vaření** – 1 resp., 2,38 %;
- **Kreslení** – 1 resp., 2,38 %;
- **Zpěv** – 1 resp., 2,38 %;
- **Motorky** – 1 resp., 2,38 %;
- **Stolní fotbal** – 1 resp., 2,38 %;
- **Hasiči** – 1 resp., 2,38 %;
- **Stolní hry** – 1 resp., 2,38 %

Graf 9 Rozdělení respondentů podle jejich zálib (v %)

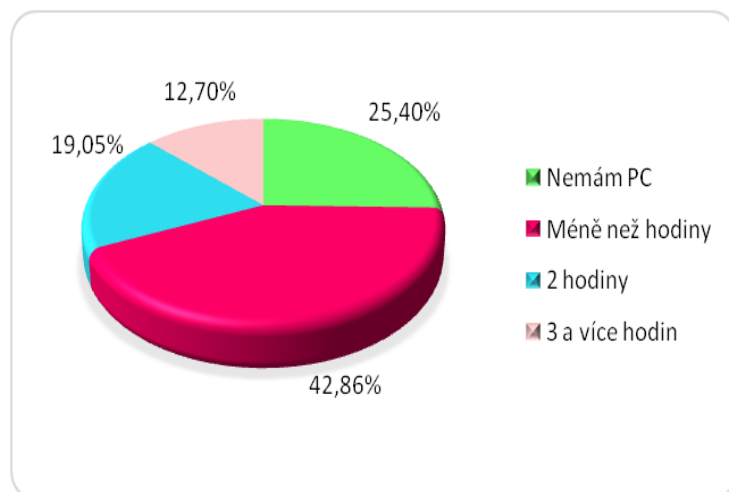
Na otázku, zda mají respondenti nějaké záliby, jich 33,33 % odpovědělo, že žádné záliby nemají, a 66,67 % jich odpovědělo, že záliby mají. Jejich koníčky byly rozděleny do 9 kategorií podle zaměření. Ze všech respondentů, kteří mají nějaké záliby, jich až 83,33 % odpovědělo, že jejich zálibou je sport. Dále je možno dodat, že respondenti mají nejvíce rádi tanec (28,57 %) a fotbal (22,86 %). Dále z těchto respondentů uvedlo hudbu jako svoji zálibu 14,29 %.

Otázka č. 9 Kolik času denně strávíš na počítači?

Tabulka 11 Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času na počítači

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Nemám PC	16	25,40 %
Méně než hodinu	27	42,86 %
2 hodiny	12	19,05 %
3 a více hodin	8	12,70 %

Graf 10 Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času na počítači (v %)

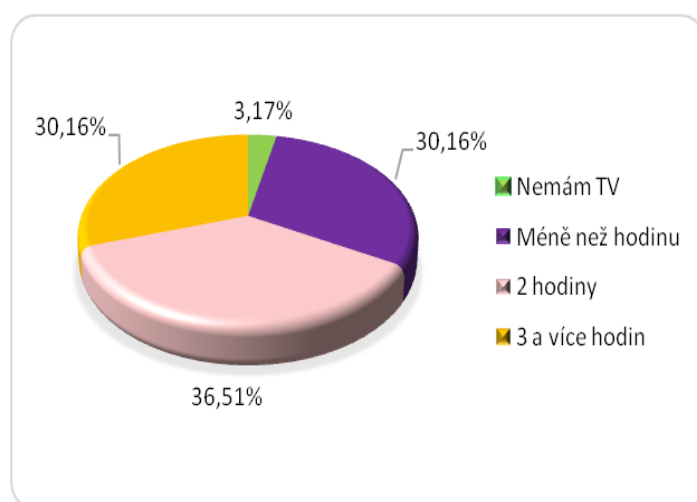
Skoro polovina (42,86 %) respondentů uvedla, že na počítači tráví denně méně než 1 hodinu. Až 25,40 % jich uvedlo, že ani počítač nevlastní. Nejmenší skupinu (12,70 %) tvořili respondenti, kteří na počítači tráví 3 a více hodin denně.

Otázka č. 10 Kolik času denně strávíš u televize?

Tabulka 12 Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času u televize

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDRĚNÍ V %
Nemám TV	2	3,17 %
Méně než hodinu	19	30,16 %
2 hodiny	23	36,51 %
3 a více hodin	19	30,16 %

Graf 11 Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času u televize (v %)

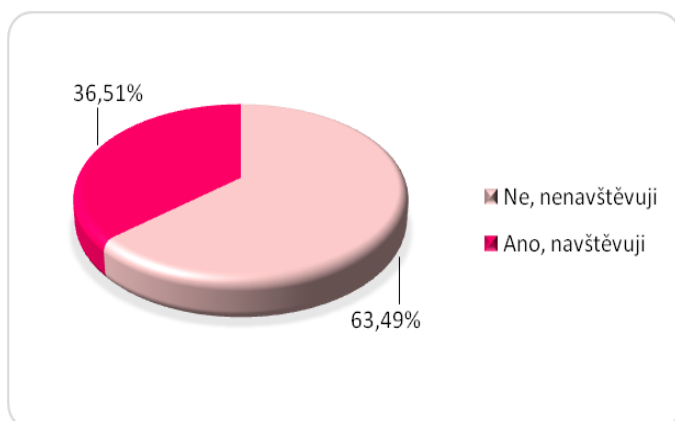
Nejvíce respondentů (36,51 %) uvedlo, že sledováním televize tráví 2 hodiny denně, což odpovídá cca jednomu celému filmu. Poté následovaly se 30,16 % dvě možnosti. První byla, že respondenti sledují televizi méně než 1 hodinu a druhá, že ji sledují 3 a více hodin denně. To, že nemají televizi, uvedlo 3,17 % respondentů.

Otázka č. 11 Navštěvuješ nějakou zájmovou činnost?

Tabulka 13 Rozdělení respondentů podle toho, zda navštěvují zájmovou činnost

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDRĚNÍ V %
Ne, nenavštěvuji	40	63,49 %
Ano, navštěvuji	23	36,51 %

Graf 12 Rozdělení respondentů podle toho, zda navštěvují zájmovou činnost (v %)

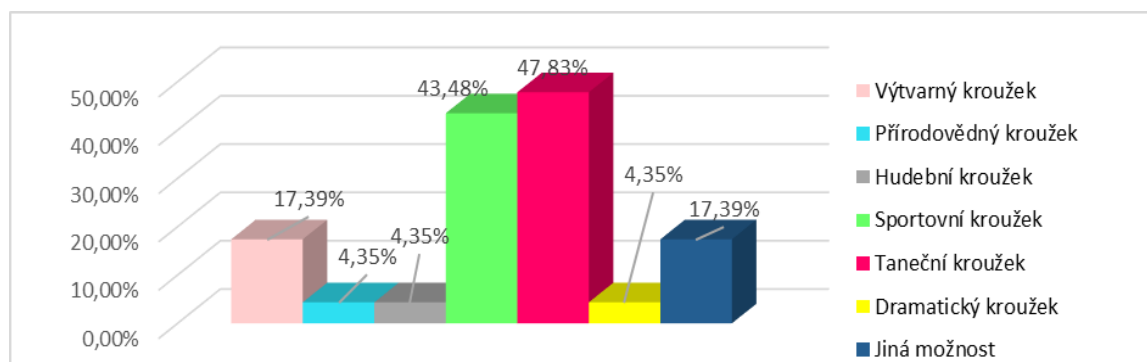
Tabulka 14 Rozdělení respondentů podle toho, jakou zájmovou činnost navštěvují

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDRĚNÍ V %
Výtvarný kroužek	4	17,39 %
Přírodovědný kroužek	1	4,35 %
Hudební kroužek	1	4,35 %
Sportovní kroužek	10	43,48 %
Taneční kroužek	11	47,83 %
Dramatický kroužek	1	4,35 %
Jiná možnost	4	17,39 %

Odpovědi respondentů na otázku, jakou zájmovou činnost navštěvují, uvedené v kategorii „Jiná možnost“ byly:

- **Vaření** – 3 resp., 13,04 %;
- **Klub Rok** – 1 resp., 4,35%.

Graf 13 Rozdělení respondentů podle toho, jakou zájmovou činnost navštěvují (v %)

Více než polovina respondentů, tedy 63,49 %, uvedla, že nenavštěvují žádnou zájmovou činnost. Zbylých 36,51 % respondentů zájmovou činnost navštěvuje. Z 36,51 % respondentů, kteří chodí na kroužek, jich nejvíce navštěvuje (47,83 %) taneční kroužek. Hned poté vede sportovní kroužek se 43,48 %. Výtvarný kroužek označilo 17,39 % dotazovaných. Kroužek vaření, který byl zařazen do kategorie „Jiná možnost“, měl 13,04 %.

Otázka č. 12 Pokud nenavštěvuješ žádnou zájmovou činnost, tak proč? Co ti v tom brání?

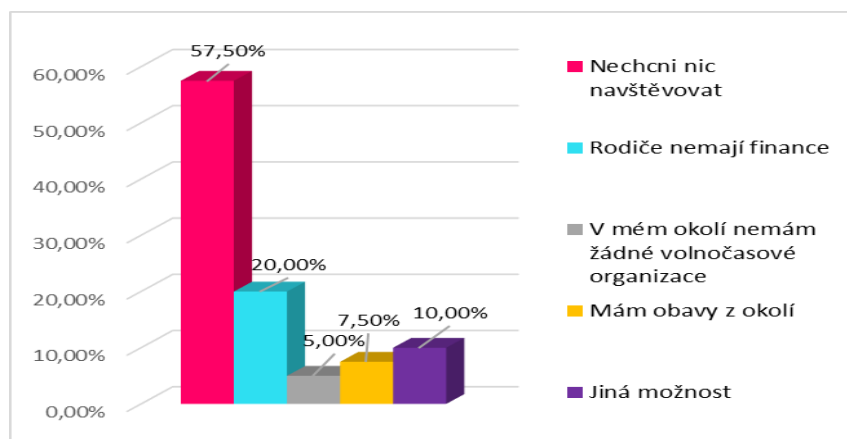
Tabulka 15 Co brání respondentům v navštěvování zájmových činností

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Nechci nic navštěvovat	23	57,50 %
Rodiče nemají finance	8	20,00 %
V mém okolí nemám žádné volnočasové organizace	2	5,00 %
Mám obavy z okolí	3	7,50 %
Jiná možnost	4	10,00 %

Odpovědi respondentů na to, co jim brání v navštěvování zájmové činnosti, uvedené v kategorii „Jiná možnost“, byly:

- Nedá se to stíhat se školou – 1 resp., 2,50%;
- Nebaví mě to – 1 resp., 2,50%;
- Už jsem na to starý – 1 resp., 2,50%;
- Není nic, co by mě ve městě zajímalo, mám rád jedinečnost – 1 resp., 2,50%.

Graf 14 Co brání respondentům v navštěvování zájmových činností (v %)

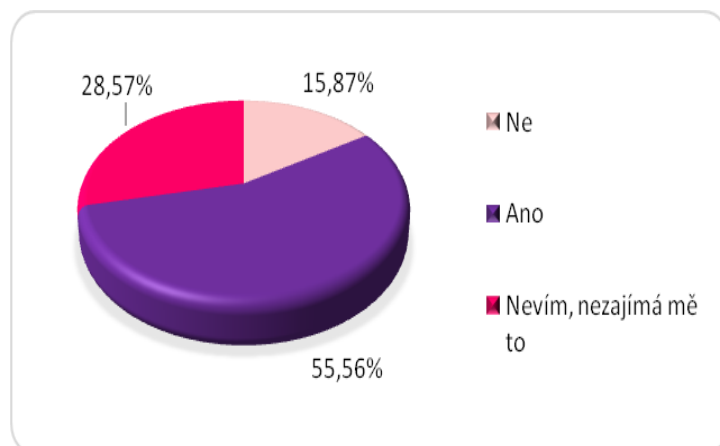
Z 63,49 % respondentů, kteří v otázce č. 11 uvedli, že nenavštěvují žádnou zájmovou činnost, jich 57,50 % uvedlo, že nechtějí nic navštěvovat. Jen 5 % respondentů tvrdilo, že důvod k nenavštěvování kroužků je ten, že nemají v okolí dostatek volnočasových organizací.

Otázka č. 13 Je v tvém okolí dostatek volnočasových organizací, které můžeš navštěvovat?

Tabulka 16 Odpovědi respondentů, zda mají ve svém okolí dostatek volnočasových organizací

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Ne	10	15,87 %
Ano	35	55,56 %
Nevím, nezajímá mě to	18	28,57 %

Graf 15 Odpovědi respondentů, zda mají ve svém okolí dostatek volnočasových organizací (v %)

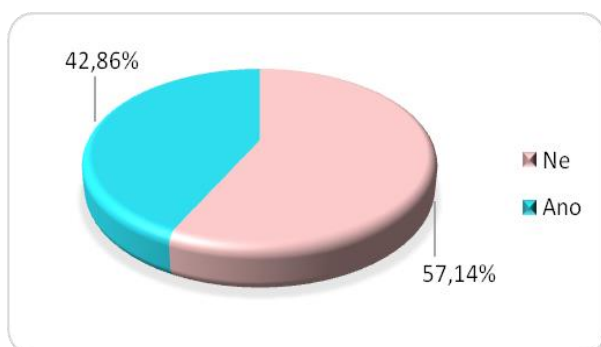
Většina respondentů (55,56 %) označila, že ve svém okolí má dostatek volnočasových organizací. Což je dáno tím, že většina z dotazovaných bydlí ve větších městech. Rovných 28,57 % respondentů uvedlo, že je ani nezajímá, zda v okolí mají dostatek volnočasových organizací a 15,87 % respondentů možnost navštěvování volnočasových organizací nemají.

Otázka č. 14 Navštěvuješ nějaké volnočasové organizace?

Tabulka 17 Odpovědi respondentů, zda navštěvují volnočasové organizace

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDRĚNÍ V %
Ne	36	57,14 %
Ano	27	42,86 %

Graf 16 Odpovědi respondentů, zda navštěvují volnočasové organizace (v %)

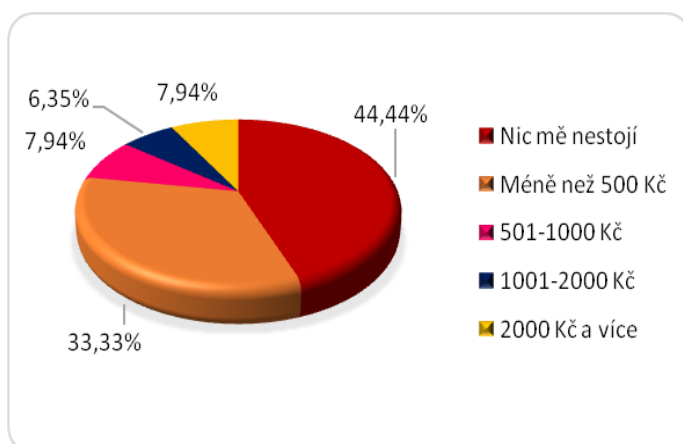
Více než polovina respondentů (57,14 %) uvedla, že nenavštěvují žádné volnočasové organizace. Zbýlých 42,86 % navštěvuje volnočasové organizace.

Otázka č. 15 Kolik peněz stojí tvé volnočasové aktivity MĚSÍČNĚ?

Tabulka 18 Měsíční útrata za volnočasové aktivity

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDRĚNÍ V %
Nic mě nestojí	28	44,44 %
Méně než 500 Kč	21	33,33 %
501–1000 Kč	5	7,94 %
1001–2000 Kč	4	6,35 %
2001 Kč a více	5	7,94 %

Graf 17 Měsíční útrata za volnočasové aktivity (v %)

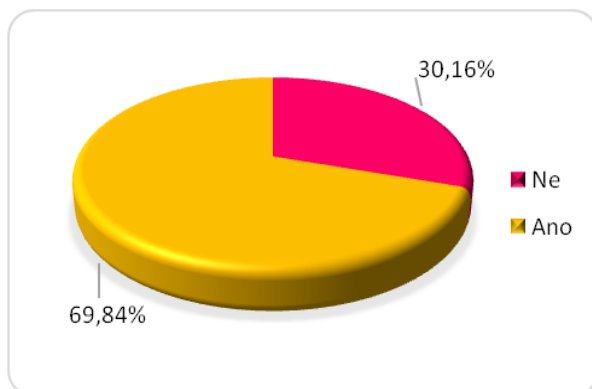
Podle grafu 17 je patrné, že až 44,44 % respondentů nemusí za své volnočasové aktivity měsíčně nic platit. Dalších 33,33 % respondentů platí za své aktivity méně než 500 Kč. Po 7,94 % jsou dvě možnosti, a to: 501–1000Kč a 2001 Kč a více. Nejméně procent dotazovaných (6,35 %) uvedlo, že jejich útrata za volnočasové aktivity měsíčně činí 1001–2000 Kč.

Otázka č. 16 Zajímají se tvoji rodiče o to, jak trávíš svůj volný čas?

Tabulka 19 Rozdělení respondentů podle toho, zda se jejich rodiče zajímají o to, jak tráví volný čas

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Ne	19	30,16 %
Ano	44	69,84 %

Graf 18 Rozdělení respondentů podle toho, zda se jejich rodiče zajímají o to, jak tráví volný čas (v %)

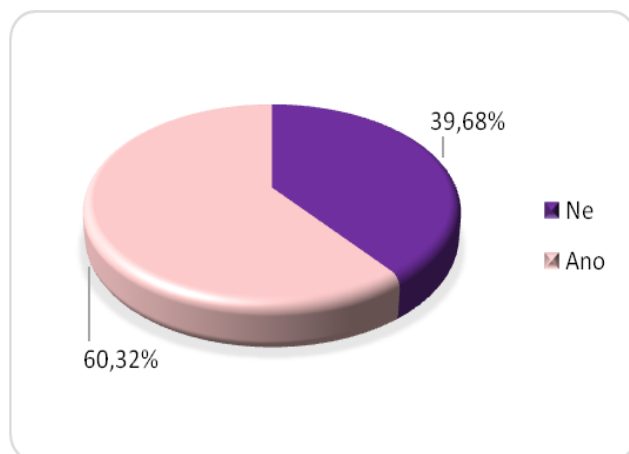
Většina respondentů (69,84 %) zvolila, že se jejich rodiče zajímají o to, jak tráví volný čas. Zbýlých 30,16 % tvrdí, že o jejich volný čas rodiče nemají zájem.

Otázka č. 17 Podporují tě rodiče ve tvých zálibách?

Tabulka 20 Rozdělení respondentů podle toho, zda je jejich rodiče podporují v zálibách

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Ne	25	39,68 %
Ano	38	60,32 %

Graf 19 Rozdělení respondentů podle toho, zda je jejich rodiče podporují v zálibách (v %)

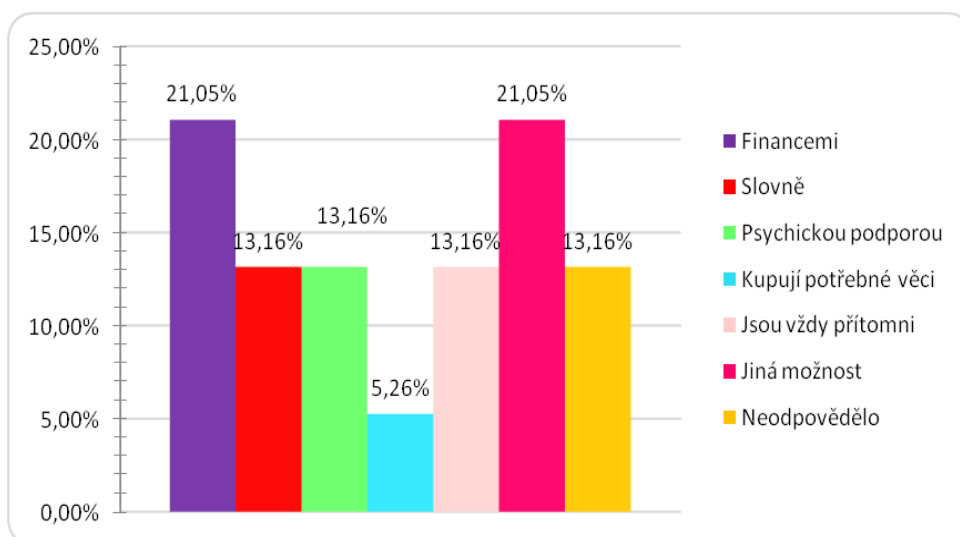
Tabulka 21 Odpovědi respondentů na to, jak je jejich rodiče podporují

MOŽNOSTI	ČETNOST	VYJÁDŘENÍ V %
Financemi	8	21,05 %
Slovně	5	13,16 %
Psychickou podporou	5	13,16 %
Kupují potřebné věci	2	5,26 %
Jsou vždy přítomni	5	13,16 %
Jiná možnost	8	21,05 %
Neodpovědělo	5	13,16 %

Odpovědi respondentů na to, jak je jejich rodiče podporují v kategorii „jiná možnost“, byly:

- **Ve všem** – 1 resp., 2,63 %;
- **Protože to neumím dělat** – 1 resp., 2,63 %;
- **Kvůli škole** – 1 resp., 2,63 %;
- **Čímkoliv** – 1 resp., 2,63 %;
- **Sport** – 1 resp., 2,63 %;
- **Chodit ven** – 1 resp., 2,63 %;
- **Hudbou** – 2 resp., 5,26 %

Graf 20 Odpovědi respondentů na to, jak je jejich rodiče podporují (v %)

Méně než polovina dotazovaných (39,68 %) uvedla, že je jejich rodiče nijak nepodporují. Až 60,32 % respondentů tvrdí, že je jejich rodiče podporují v tom, co dělají. Z těchto jejich odpovědí bylo vytvořeno 7 kategorií. Z respondentů, kteří cítí podporu svých rodičů, jich 21,05 % zvolilo, že je nejvíce podporují financemi. Dalších 21,05 % uvedlo „Jinou možnost“. Do této kategorie byly začleněny odpovědi, které nejsou moc pochopitelné. Po 13,16 % zůstaly tři způsoby podpory. Slovní podpora, psychická podpora a podpora v podobě přítomnosti rodičů. Z těch respondentů, kteří odpověděli, že je jejich rodiče podporují v zálibách, jich ale 13,16 % neodpovědělo na to, jak konkrétně je rodiče podporují.

4.4 Diskuze

Průzkumného šetření se zúčastnilo celkem 63 respondentů z řad romských dětí a mládeže, z toho 50,79 % mužů a 49,21 % žen. Nejvíce respondentů bylo ve věku 12 a 15 let, kdy obě skupiny byly zastoupeny 17,46 %. Z hlediska toho, kde respondenti žijí, jich bylo nejvíce (34,92 %) z Náchoda. Tento výsledek byl ovlivněn tím, že ke sběru dat pomáhala organizace ICM, která má v Náchodě své sídlo. Poměrně velké procento respondentů pocházející z tohoto města, bylo osloveno přes sociální síť Facebook. Na druhé pozici z pohledu místa bydliště byli respondenti z Rychnova nad Kněžnou, odkud autorka práce pochází, zastoupeni se 30,16 %. K tomuto výsledku napomohlo NZDM Centrum 5KA a dále sběr dat pomocí terénní pracovníce z organizace Aufori. Společně autorka práce s terénní pracovnící navštívily romské rodiny v tomto městě, rozdaly a následně vybraly vyplněné dotazníky.

U otázky č. 4 bylo zarážející, že drtivá část respondentů nevěděla, kolik obyvatel má místo jejich bydliště. Museli jsme tedy sami podle toho, kde respondenti žijí, najít informace o počtu obyvatel a s těmito údaji poté pracovat. Nejvíce dotazovaných žije v menších městech (46,03 %) a 36,51 % jich bydlí ve větších městech, tj. s počtem obyvatel od 20 001 do 50 000. V současnosti v každém městě existují volnočasové organizace, proto jsme se snažili v otázce č. 13 zjistit, zda jich respondenti mají dostatek. Až 55,56 % respondentů opovědělo, že ve svém okolí mají dostatek volnočasových organizací. Skoro jedna třetina (28,57 %) potenciálních klientů terénních programů jako např. NZDM, se nezajímá o to, kde by mohli trávit svůj volný čas. Méně než polovina (42,86 %) navštěvuje volnočasové organizace.

O tom, že by se měly veškeré organizace zajímat o trávení volného času romských dětí a mládeže, plánovat pro ně akce, vytvářet nějaké speciální programy, svědčí fakt, že až 49,21 % dotazovaných má více než 5 hodin denně volného času. Pokud si totiž lidé v tomto věku nenajdou nějaké záliby či netráví tento čas aktivním způsobem, dochází k nudě, která může dospět až k rizikovému chování. Podle Nevoralové (2011) je rizikové chování chováním, při kterém dochází k prokazatelnému nárůstu sociálních, zdravotních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo pro celou společnost.

Romské děti a mládež tráví nejčastěji svůj volný čas s přáteli (60,32 %). Když se nad tím pozastavíme, uvědomíme si, že právě i s přáteli může často docházet k situacím, kdy se nudí a svůj volný čas využívají k „poflakování“ po ulicích, ke kouření či k pití alkoholu. Dále jsme zjistili, že hodně času věnují poslechu hudby (46,03 %). Rovněž bylo průzkumem odhaleno, že nejméně respondentů (6,35 %) tráví svůj volný čas na výletech a přípravou do školy (6,35 %). I když je pro integraci velice důležité vzdělání, je patrné, že dnešní mladá

romská generace nemá vytvořený vztah ke škole. To, že nemají rádi přípravu do školy, je zřejmé i z odpovědí respondentů na otázku č. 7, která měla za úkol zjistit, co Romové neradi dělají ve svém volném čase. Respondenti volili „Škola“ jako druhou nejčastější odpověď (26,98 %). Nejvíce neradi dělají domácí práce (34,92 %). Zajímavé je, že 3,17 % respondentů uvedlo, že neradi jsou ve svém volném čase na sociální síti Facebook. Většina respondentů (66,67 %) měla záliby, mezi které nejčastěji patřil sport (83,33 %). Ti respondenti, kteří uvedli sport, preferují tanec (28,57%) a fotbal (22,86 %).

Zajímavým zjištěním po porovnání otázek č. 9 a č. 10 je, že respondenti tráví více času u televize, než u počítače. Až 25,40 % respondentů uvedlo, že počítač ani nevlastí, oproti tomu 3,17 % respondentů uvedlo, že nemají televizi. Více než 3 hodiny denně tráví u počítače 12,70 % respondentů a u televize jich tento čas tráví až 30,16 %. To, že na počítači netráví tolik času jako u televize, si vysvětlujeme tím, že mají mobilní telefony, na kterých v dnešní době má většina dětí a mládeže možnost internetu. Dle Tancošové (1997, s. 76) v životě dětí hrají důležitou roli hromadné sdělovací prostředky – televize, tisk, film. Některé pořady v televizi jsou však nevhodné právě kvůli tomu, že „přilévají olej do ohně“ ohledně romské problematiky.

Více než polovina dotazovaných (63,49 %) uvedla, že nenavštěvuje žádnou zájmovou činnost. Z těch, kteří nenavštěvují zájmovou činnost, jich 57,50 % uvedlo, že jim v navštěvování nic nebrání, ale prostě nechtějí. Další věcí, co jim brání v navštěvování zájmových činností, je, že jejich rodiče nemají finance (20,00 %).

Rovněž jsme zjišťovali, co konkrétně tyto děti a mládež preferují. Z dotázaných jich celkem 36,51 % nějakou zájmovou činnost navštěvuje. Nejoblíbenější zájmovou činností byl dle zjištění taneční kroužek se 47,83 %. Toto zjištění není překvapující, jelikož je všeobecně známo, že Romové mají k tanci vztah. Hned poté následoval sportovní kroužek se 43,48 %. V tomto nás utvrzuje rovněž zjištění, že jejich nejčastější zálibou je právě sport (83,33 %), což jsme zjistili z odpovědí na otázku č. 8.

Předmětem průzkumu byla rovněž otázka financí, kdy jsme zjišťovali, kolik měsíčně investují do volnočasových aktivit. Ze všech respondentů odpovědělo 44,44 %, že je jejich volnočasové aktivity měsíčně nic nestojí a naopak 7,94 % za ně platí minimálně 2000 Kč.

Většina respondentů (69,84 %) uvedla, že se jejich rodiče zajímají o to, jak tráví volný čas, a 60,32 % respondentů uvedlo, že je i rodiče podporují. Nejčastěji pocíťovali podporu v podobě financí (21,05 %) a dále psychickou (13,16 %) a slovní podporu (13,16 %). Toto odhalení není překvapující, jelikož už v teoretické části jsme se dočetli o vztahu rodičů k dětem.

ZÁVĚR

Jak jsme již zmínili v úvodu bakalářské práce, v současné době je velice důležité, jak mladí romští lidé tráví svůj volný čas. Veškeré volnočasové aktivity utváří jejich vývoj a charakter. Bakalářská práce si kladla za cíl zjistit, jak romské děti a mládež z Královéhradeckého kraje tráví volný čas. Z toho důvodu jsme se v teoretické části, která je rozdělena do tří kapitol, zabývali odbornými poznatky různých autorů. Nejdříve jsme se zaměřili na problematiku volného času. Poté na Romy jako takové a na závěr přímo na romské děti a mládež.

Praktická část se zabývala průzkumem, který probíhal za pomoci dotazníkového šetření v Královéhradeckém kraji. Celkem se zúčastnilo osm organizací, které napomohly ke sběru dat a 63 romských respondentů ve věku od 11 do 18 let. Po vybrání dotazníků jsme vyhodnocovali, jak tráví volný čas romské děti a mládež v této lokalitě. Z šetření vyplynulo, že nejvíce respondentů žije na malém městě a má více než 5 hodin denně volného času, kdy nejvíce tento čas využívají se svými přáteli. Největší procento respondentů uvedlo, že se nerado ve svém volném čase připravuje do školy, což nebylo žádným překvapením. Více než polovina respondentů měla záliby, mezi které nejčastěji patřil sport. Mezi jejich nejoblíbenější zájmovou činností patřil tanec. Zajímavým zjištěním bylo, že nejvíce dotazovaných dětí a mládeže tráví denně méně než jednu hodinu času na počítači, ale u televize 3 a více hodin denně. Smutným zjištěním je, že většina respondentů nenavštěvuje žádné zájmové činnosti ani volnočasové organizace. Přitom ve svém okolí mají dostatek volnočasových organizací, za které nemusí skoro nic platit. Respondenti cítili od svých rodičů zájem a podporu v tom, co dělají ve svém volném čase.

Z výsledků vyplynulo, že romské děti a mládež z Královéhradeckého kraje mají dostatek volného času, který neumí ve většině případů kvalitním způsobem využívat a nejčastěji ho tráví s přáteli. Dalším zjištěním bylo, že mají záliby, které však nejsou organizované. V Královéhradeckém kraji je tedy prostor pro sociální služby, zejména terénní pracovníky, kteří by se měli snažit o sociální prevenci, aktivizaci romské menšiny a spolupráci se školou. Dále bychom navrhovali, aby byly volnočasové aktivity pro romské děti a mládež více atraktivní. Měli bychom se snažit o maximální informovanost romské populace o tom, jak mohou trávit volný čas co nejvíce plnohodnotně. Dále znát především jejich kulturu a vycházet z ní, všimnout si jejich zvyků, motivovat je k tomu, co chtějí dělat a pomáhat jim při překonávání různých překážek, které nastanou v jejich životě. Velice nutný je také zájem a aktivita na straně romské menšiny.

Seznam použité literatury

Použitá literatura:

1. BALVÍN, Jaroslav, 2004. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Vyd. 1. Praha: Radix; Hnutí R. 206 s. ISBN 8086798011.
2. BARTOLOMĚJ, Daniel, 1997. Nad některými aspekty multikulturní výchovy v romské rodině. In: BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně 17.–18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 155 s. ISBN 8090214959.
3. COHN, Werner, 2009. *Cikáni*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie; sv. 57. 61 s. ISBN 978-80-7419-008-7.
4. DAVIDOVÁ, Eva, 1995. *Romano drom*. Vyd. 1. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 245 s. ISBN 8070675338.
5. DOBŠÍKOVÁ, Eva, 1997. Vzdělávání a volný čas romských dětí a mládeže. In: BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně 17.–18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R. 155 s. ISBN 8090214959.
6. FRIŠTENSKÁ, Hana, 2008. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In: ŠIŠKOVÁ, Hana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
7. HELUS, Zdeněk, 2009. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál. Pedagogická praxe. 286 s. ISBN 9788073676285.
8. HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
9. HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál. 173 s. ISBN 8071789275.
10. JAKOUBEK, Marek, 2009. Romská kultura – jedna z výrazných determinant chudoby a ekonomického neúspěchů Romů. In: KALEJA, Martin a KNEJP, Jan. *Mluvme o Romech*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. 199 s. ISBN 9788073687083.
11. KALEJA, Martin, 2013. *Determinanty hodnotových konstruktů ve vzdělávání romských žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 122 s. ISBN 978-80-7464-233-3.

12. KALEJA, Martin, 2014. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. Vydání první. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. 247 s. ISBN 978-80-7464-544-0.
13. KALEJA, Martin a KNEJP, Jan, 2009. *Mluvme o Romech*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. 199 s. ISBN 9788073687083.
14. KALOVÁ, Jitka a ZÁVODSKÁ, Milada, 2012. *Druhá směna – Jak využívat dějiny a literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*. Vyd. 1. ROMEA. ISBN 9788090410619.
15. KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.
16. LIÉGEOIS, Jean-Pierre a GHEORGHE, Nicolae, 1995. *Roma, Gypsies: a European minority*. [5th ed]. London: Minority Rights Group. ISBN 1897693168.
17. LIGA LIDSKÝCH PRÁV, 2007. *Stigmata: segregovaná výuka Romů ve školách střední a východní Evropy*. Brno: Evropské centrum pro práva Romů. 213 s. ISBN (Brož.).
18. NEČAS, Ctibor, 2008. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 98 s. ISBN 9788024417479.
19. OLÁH, Vlado a KULTOVÁ, Ivana, 1997. Romové a volný čas. In: BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně 17.–18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 155 s. ISBN 8090214959.
20. PAVELČÍKOVÁ, Nina, 2009. Historie Romů v Českých zemích v letech 1945–1989. In: KALEJA, Martin a KNEJP, Jan. *Mluvme o Romech*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. 199 s. ISBN 9788073687083.
21. PÁVKOVÁ, Jiřina et al, 2002. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál. 231 s. ISBN 8071787116.
22. PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška, 2001. *Pedagogický slovník*. 3. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál. 322 s. ISBN 8071785792.
23. ŘEHOŘKOVÁ, Marie, 1996. Kultura a volný čas. In: SPOUSTA, Vladimír, 1996. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 82 s. ISBN 8021012757.
24. ŘEHULKA, Evžen, 1996. Psychohygienické aspekty využívání volného času. In: SPOUSTA, Vladimír, 1996. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 37 s. ISBN 8021012749.

25. ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem*. Vyd. 2. přeprac., v Portálu 1. Praha: Portál. 390 s. ISBN 8071788295.
26. SMÉKAL, Vladimír a VÁŽANSKÝ, Mojmír, 1995. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido. 176 s. ISBN 8090173799.
27. SOCIOKLUB, 1999. *Romové v České republice (1945–1998)*. 1. vyd. Praha: Sociopress. Sešity pro sociální politiku. 558 s. ISBN 8090226078.
28. ŠOTOLOVÁ, Eva, 2000. *Vzdělávání Romů*. 1. vyd. Praha: Grada. Poradce. 95 s. ISBN 8071695289.
29. ŠOTOLOVÁ, Eva, 2011. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum. 130 s. ISBN 978-80-246-1909-5.
30. TANCOSHOVÁ, Albína, 1997. Volný čas romských dětí a škola. In: BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně 17.–18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. 155 s. ISBN 8090214959.
31. Zákon č. 108/2006 Sb., 14. 6. 2006, Zákon o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů*.

Internetové zdroje:

1. AUFORI. *Co děláme* [online]. [cit. 27. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.aufori.cz/co-delame>.
2. ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online]. 17.9.2006. © 2006-2016 [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202.
3. Dělení Romů. In: *romove.radio.cz* [online]. 26.2.2000. ©1997-2016 [cit. 22. 1. 2016]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>.
4. KAŠTÁNKOVÁ, Markéta a BALÁŽOVÁ, Jarmila. Náboženství Romů. In: *romove.radio.cz* [online]. 26.2.2000. ©1997-2016 [cit. 22. 1. 2016]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18147>.
5. MPSV. Terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách. In: *mpsv.cz* [online]. 9.7.2000 [cit. 24. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2317>.
6. MŠMT. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. In: *msmt.cz* [online]. © 2013-2016 [cit. 16. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/volny-cas-a-prevence-u-deti-a-mladeze>.
7. NEVORALOVÁ, Monika. Vymezení rizikového chování. In: *adiktologie.cz* [online]. 10.8.2011. 2016 [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z:

- <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3074/Vymezeni-rizikoveho-chovani>.
8. NICM. *ICM Náhod* [online]. [cit. 27. 2. 2016]. Dostupné z:
<http://www.nicm.cz/ism/icm-nachod>.
  9. OD5KA10. *O Centru 5ka* [online]. 2016. ©2014 [cit. 27. 2. 2016]. Dostupné z:
<http://www.od5k10.cz/od5k10/centrum-5ka>.
  10. RAISING CHILDREN NETWORK. Teenagers and free time. In:
raisingchildren.net.au [online]. 2015. ©2006-2016 [cit. 10. 3. 2016]. Dostupné z:
http://raisingchildren.net.au/articles/teenagers_and_free_time.html.
  11. RICHTER, Jan. British study: placing Czech Roma children in “special” schools unsubstantiated. In: *romove.radio.cz/en* [online]. 2.8.2012. ©1997-2016 [cit. 10. 3. 2016]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/en/article/25155>
  12. RICHTER, Jan. Survey indicates strong anti-Roma sentiment among Czech children. In: *romove.radio.cz/en* [online]. 29.5.2013. ©1997-2016 [cit. 10. 3. 2016]. Dostupné z:
<http://romove.radio.cz/en/article/25787>.
  13. *Strategie romské integrace do roku 2020* [online]. 2015 [cit. 25. 1. 2016]. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_czech_republic_strategy2_cs.pdf.
  14. Zákon č. 563/2004 Sb., 1. 9. 2012, Zákon o pedagogických pracovnících. Dostupný z:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>.

Seznam tabulek

Tabulka 1 *Četnosti a % respondentů podle místa vybrání dat*

Tabulka 2 *Rozdělení respondentů podle pohlaví*

Tabulka 3 *Rozdělení respondentů podle věku*

Tabulka 4 *Rozdělení respondentů podle místa bydliště*

Tabulka 5 *Rozdělení respondentů podle počtu obyvatel v místu, kde žijí*

Tabulka 6 *Rozdělení respondentů podle toho, kolik mají denně volného času*

Tabulka 7 *Rozdělení respondentů podle toho, jak nejčastěji tráví volný čas*

Tabulka 8 *Rozdělení respondentů podle toho, co neradi dělají ve volném čase*

Tabulka 9 *Rozdělení respondentů podle toho, zda mají záliby*

Tabulka 10 *Rozdělení respondentů podle jejich zálib*

Tabulka 11 *Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času na počítači*

Tabulka 12 *Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času u televize*

Tabulka 13 *Rozdělení respondentů podle toho, zda navštěvují zájmovou činnost*

Tabulka 14 *Rozdělení respondentů podle toho, jakou zájmovou činnost navštěvují*

Tabulka 15 *Co brání respondentům v navštěvování zájmových činností*

Tabulka 16 *Odpovědi respondentů, zda mají ve svém okolí dostatek volnočasových organizací*

Tabulka 17 *Odpovědi respondentů, zda navštěvují volnočasové organizace*

Tabulka 18 *Měsíční útrata za volnočasové aktivity*

Tabulka 19 *Rozdělení respondentů podle toho, zda se jejich rodiče zajímají o to, jak tráví volný čas*

Tabulka 20 *Rozdělení respondentů podle toho, zda je jejich rodiče podporují v zálibách*

Tabulka 21 *Odpovědi respondentů na to, jak je jejich rodiče podporují*

Seznam grafů

Graf 1 *Rozdělení respondentů podle pohlaví (v %)*

Graf 2 *Rozdělení respondentů podle věku (v %)*

Graf 3 *Rozdělení respondentů podle místa bydliště (v %)*

Graf 4 *Rozdělení respondentů podle počtu obyvatel v místě, kde žijí (v %)*

Graf 5 *Rozdělení respondentů podle toho, kolik mají denně volného času (v %)*

Graf 6 *Rozdělení respondentů podle toho, jak nejčastěji tráví volný čas (v %)*

Graf 7 *Rozdělení respondentů podle toho, co neradi dělají ve volném čase (v %)*

Graf 8 *Rozdělení respondentů podle toho, zda mají záliby (v %)*

Graf 9 *Rozdělení respondentů podle jejich zálib (v %)*

Graf 10 *Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času na počítači (v %)*

Graf 11 *Rozdělení respondentů podle toho, kolik stráví denně času u televize (v %)*

Graf 12 *Rozdělení respondentů podle toho, zda navštěvují zájmovou činnost (v %)*

Graf 13 *Rozdělení respondentů podle toho, jakou zájmovou činnost navštěvují (v %)*

Graf 14 *Co brání respondentům v navštěvování zájmových činností (v %)*

Graf 15 *Odpovědi respondentů, zda mají ve svém okolí dostatek volnočasových organizací (v %)*

Graf 16 *Odpovědi respondentů, zda navštěvují volnočasové organizace (v %)*

Graf 17 *Měsíční útrata za volnočasové aktivity (v %)*

Graf 18 *Rozdělení respondentů podle toho, zda se jejich rodiče zajímají o to, jak tráví volný čas (v %)*

Graf 19 *Rozdělení respondentů podle toho, zda je jejich rodiče podporují v zálibách (v %)*

Graf 20 *Odpovědi respondentů na to, jak je jejich rodiče podporují (v %)*

Seznam příloh

Příloha 1 Dotazník k průzkumnému šetření

Volný čas romských dětí a mládeže v Královéhradeckém kraji

Dobrý den,

jmenuji se Nikol Šteinerová a studuji v Olomouci na Cyrilometodějské teologické fakultě obor Sociální pedagogika. Žádám Vás tímto o vyplnění mého dotazníku, kdy mi Vaše odpovědi poslouží k průzkumu vztahujícího se k mé bakalářské práci. Dotazník je zcela anonymní. Děkuji Vám za Váš čas a ochotu.

Pokyny k vyplnění:

- I. Dotazník má dvě strany a obsahuje celkem 17 otázek. Prosím, abyste odpověděli na všechny.
- II. Ve všech otázkách, kromě otázky č. 11 a č. 16 je možná jen **jedna odpověď**. U otázky č. 11 a č. 16 můžete zakroužkovat více odpovědí.
- III. Pokud Vám u otázek nevyhovuje žádná z odpovědí a je jako poslední možnost uvedeno Jiná možnost, zakroužkujte ji a napište na označené místo svoji odpověď.

1. Pohlaví

- b) Žena
- c) Muž

2. Napiš tvůj věk _____

3. Napiš místo tvého bydliště _____

4. Napiš kolik má obyvatel místo tvého bydliště _____

5. Kolik máš denně volného času?

- a) méně než 1 hodinu
- b) 2 hodiny
- c) 3 hodiny
- d) 4 hodiny
- e) 5 hodin
- f) Více než 5 hodin

6. Jak trávíš nejčastěji svůj volný čas? (Možnost zakroužkování více odpovědí)

- a) S rodinou
- b) S přáteli
- c) Na kroužcích
- d) Na výletech
- e) Odpočinkem
- f) Poslechem hudby
- g) Sportem
- h) Přípravou do školy
- i) Na počítači
- j) Sledováním TV
- k) Nedělám nic
- l) Jiná možnost – napiš _____

7. Jakou činnost ve svém volném čase NERAD/A děláš?

Napiš sem: _____

8. Máš nějaké záliby, koníčky?

- a) Ne
- b) Ano, napiš, jaké _____

9. Kolik času denně strávíš na počítači?

- a) nemám PC
- b) méně než 1 hodinu
- c) 2 hodiny
- d) 3 a více hodin

10. Kolik času denně strávíš u televize?

- a) Nemám TV
- b) Méně než hodinu
- c) 2 hodiny
- d) 3 a více hodin

11. Navštěvuješ nějakou zájmovou činnost (kroužek)? (Možnost zakroužkování více odpovědí)

- a) Ne, nenavštěvuji
- b) Ano - výtvarný kroužek
- c) Ano - přírodovědný kroužek
- d) Ano - hudební kroužek
- e) Ano- technický kroužek
- f) Ano - sportovní kroužek
- g) Ano - taneční kroužek
- h) Ano - kutilský kroužek
- i) Ano - dramatický kroužek
- j) Jiná možnost - napiš jakou _____

12. Pokud nenavštěvuješ žádnou zájmovou činnost, tak proč? Co ti v tom brání?

- a) Nechci nic navštěvovat
- b) Rodiče nemají finance
- c) V mém okolí nemám žádné volnočasové organizace
- d) Mám obavy z okolí
- e) Jiná možnost – napiš, co ti brání _____

13. Je v tvém okolí dostatek volnočasových organizací, které můžeš navštěvovat?

- a) Ne
- b) Ano
- c) Nevím, nezajímá mě to

14. Navštěvuješ nějaké volnočasové organizace?

- a) Ne
- b) Ano

15. Kolik peněz stojí tvé volnočasové aktivity MĚSÍČNĚ?

- a) Nic mě nestojí

- b) méně než 500 Kč
- c) 501 Kč - 1000 Kč
- d) 1001 Kč - 2000 Kč
- e) 2000 Kč a více

16. Zajímají se tvoji rodiče o to, jak trávíš svůj volný čas?

- a) Ne
- b) Ano

17. Podporují tě rodiče ve tvých zálibách?

- a) Ne
- b) Ano – napiš, jak tě podporují _____